

25. B.

Nf. 97.

e.

Kurzgefaßtes Index in diesem Laude Buchstaben Dispositionen
von Saligen Gründaus.

1. De historiae ecclesiasticae nostri seculi usibus
sapienter accommodatae utilitate
2. und 3. de vera notione vocabuli πνευμα Röm. 8.
comentatio prima et altera.
4. Comentatio in Ephes. 1, 19. seq.
5. Comentatio ad locum Pauli I Corinth. 12, 1. — 11.
6. und 7. Comentatio de λογος προφητικος σεπαιστιχος
2. Petr. 1, 16. — 21. pars priora et altera.
8. Comentatio de spiritu Dei quo abluti sanctificati et
justificati dicuntur Corinthii
9. 10. 11. und 12. Structurarum in locum de theopneustia
librorum sacrorum particula prima, secunda, tertia et quarta.
NB. dieß ist ein und das selbe particula ist da, in der No. 25. aber dieß ist
dieß ist die Buchstaben particula ist da, in der No. 25. aber dieß ist
dieß ist die Buchstaben particula ist da, in der No. 25. aber dieß ist
13. und 14. Comentionis de imaginibus judaïcis, quibus
auctor epistolae ad Hebraeos in describenda Mesophae
provincia usus est particula prior et posterior
15. de fide historica ex ipsa rerum quae narrantur
natura judicanda.
16. brevis illustratio epistolae Danielis episcopi
Vindobonensis ad Bonifacium Griesbachium non habet aucto-
rem; sed titulo teste Bambachium Griesb. honores in Philosophia
hunos gratulante. Naaserriter. 1818.

17. Dissertatio historico theologica, Locos theologicos collectos ex Leone magno Pontifice Romano sistens
18. Dissertatio critica de codicibus quatuor Evangeliorum Origenianis pars prima. II. pars altera non prodit
19. Quid Ebr. 3, 7. — 4, 11. κατατασθεις δεου imagines adumbratur disquiruntur
20. Locorum novi Testamenti ad ascensum Christi in coelum spectantium sylloge
21. nexum inter virtutem et religionem paucis illustrat.
22. inquiruntur in fontes unde Evangelistae suas de resurrectione Domini narrationes hauserint
23. Stricturarum in locum de theopneustia librorum sacrorum particula quinta et ultima. infra obuii pp. 9-12.
24. Marci Evangelium totum e Matthaei et Lucae comenlariis decerptum esse monstratur

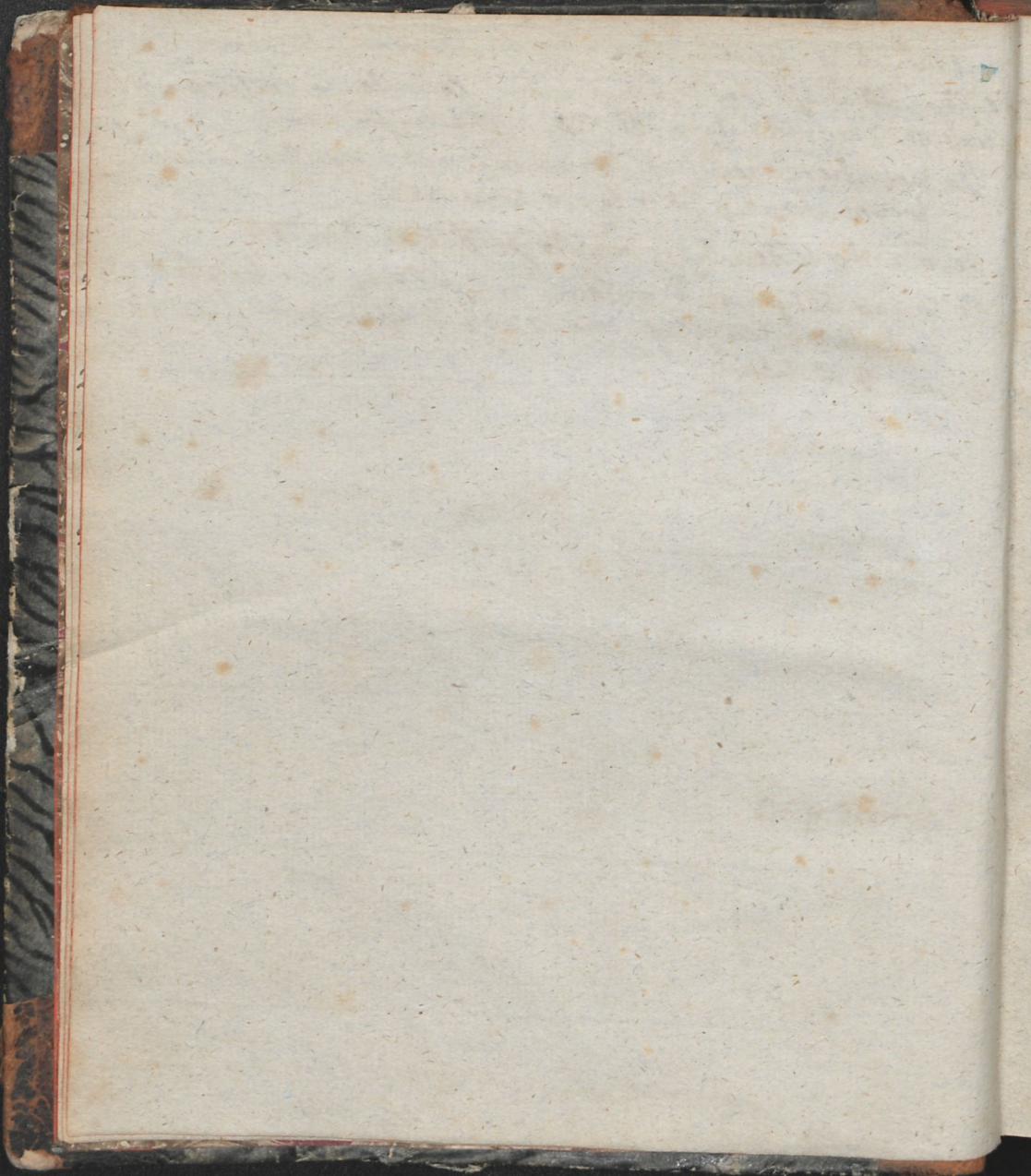
Hon dijsus vidigulation sille uaf Mäufalt golofstet. Deut. fland
 was foelshünig 1790 ruffianen, ind die ganze vidigulation
 in Hattfussens ind Hünell d. vidigulation abgaben d. J. J. p. 360-434.

75
Nunf Manſel iſt Grindhauf auſſer der Regalation d. iſſer iſſer
Coſtly, und wulſe uoſtrouder in ſiur Comentarco critico in
hadr. gr. Nor. Sed. abgebrüht ſind, uoſtrouder uoſtrouder uoſtrouder

De potentiore eccleſiæ Romanæ principalitate. ad
locum Trenaci lib. 5. Cap. 6. Senæ 1779.

de mundo a Deo Patre condito per Filium An. 1781.

Pr. in quo Eulijchis de unione naturarum in Christo
ſententia illuſtratur ibid. 1794 iſt uoſtrouder Grindhauf ſuadrou
non J. M. diſquid.

DE HISTORIAE ECCLESIASTICAE
NOSTRI SECVLI VSIBVS
SAPIENTER ACCOMMODATAE
VTILITATE
P R A E F A T V S
A D
AVDIENDAM ORATIONEM
SVSCEPTI
IN ACADEMIA IENENSI
PVBLICI MVNERIS CAUSA

A. D. IVLII VI.
RECITANDAM

INVITAT
IOANNES IACOBVS GRIESBACH
THEOLOGIAE PROFESSOR ORDINARIVS

TYPIS FICKELSCHERRII.

DE HISTORIAE LINGUAERUM
SARAVITAE ACCOMMODATAE
P. A. F. 1775
A. D.
ADDITAM GRATIAM
SYSCETIT
IN ACADEMIA TENENS
PUBLICI MYSTERIO CAUSA

KOEN. FRIED.
UNIVERS.
ZU HALLE

JOHANNES FACIUS DE JESBACH

TYPIB. THOMASCI

Memoria repetentibus nobis verae religionis inde
 ab ipsis mundi primordiis fata atque propaga-
 tionem, non solum facile patet, verissima esse
 quae Paulus testatur, πολυμερως και πολυτρο-
 πως Deum hominibus voluntatem suam patefecisse, verum
 etiam nullo negotio intelligitur, causam cur Deus alio tem-
 pore alio institutionis modo usus sit, positam esse in eo,
 quod, mutata saepe humani generis conditione, mox hoc
 mox alio παιδειας τροπη opus esset. Sapientissimam hanc
 Dei ipsius Optimi Maximi οικονομιαν imitati sunt religionis
 ministri atque doctores omnium seculorum probatissimi at-
 que fidelissimi, suoque exemplo confirmarunt id, quod
 rei ipsius consideratio paullo accuratior edocere nos simili-
 ter poterat: oportere verbi diuini ministrum, in exponen-
 dis ac inculcandis religionis veritatibus, promouendoque
 christianae sapientiae atque virtutis studio, rationem habe-
 re suorum temporum atque hominum. Etsi enim vera Iesu
 A Chri-

Christi religio nulli mutationi obnoxia esse potest, sed vna eademque semper manet: tamen caelestis huius doctrinae ministri, tum in rerum praecipue tractandarum dilectu, tum in ipso tractationis modo, sedulo perpendere debent, quid suis temporibus sit conuenientissimum et iis hominibus, quorum cura ipsis demandata est, vtilissimum. Hinc vero sua sponte porro consequitur, academici doctoris esse, disciplinas quibus eruditionis theologicae ambitus continetur, ita auditoribus suis propinare, vt studiosa Iuuentus, in qua patriae atque ecclesiae spes posita est, mature discernere discat, quid nostrae aetatis hominibus inprimis necessarium sit, quid minus. Sic Baumgartenius, Heilmannus, alique magni nominis theologi recentiores, in tradendis Christianorum dogmatibus viam ingressi sunt paulo aliam et huius seculi vsibus magis accommodatam quam Melanchthon Chemnitius, Hutterus, et alii anteriorum temporum theologi meritissimi. In tractandis controuersis, quae inter Christianos agitatae fuerunt, antiquiores id potissimum sibi proposuerant, vt refellerent errores Pontificiorum, Anabaptistarum, aliorumque qui publicam ecclesiae nostrae doctrinam tum temporis impugnabant; nos vero minorem hodie operam istis controuersis, vtpote minus iam frugiferis impendere solemus, aut saltim aliter, quam primis post saeculorum reformationem temporibus, earum tractationem informamus, magis intenti obiectionibus Naturalistarum, Socinianorum etc. Similiter in tradenda historia ecclesiastica antiquiorum vestigia deserenda esse, recentiores ipsa re atque facto demonstrarunt. Qui primi inter nostrates rei-

pu-

publicae Christianorum sacrae historiam copiose enarrauerunt, Centuriatores Magdeburgenses, sui temporis hominibus potissimum consulere voluerunt, eamque ob causam vniuersam suam narrationem ita instituerunt, vt pateret, falsa esse quae Pontificii de doctrinae suae antiquitate Pontificumque Romanorum iuribus iactarent; antiquissimam contra esse eam quam Lutherus instaurauerat doctrinae et religionis formam. Sed ab hoc Magdeburgensium consilio, isto tempore longe vtilissimo, alii postea historiae ecclesiasticae scriptores recte discesserunt, probe perspicientes, minus iam opus esse nostris hominibus historico isto contra Papatum apparatu. Sic Gothofredus Arnoldus, animo a Magdeburgensium instituto valde alieno, nec tamen absque omni vtilitatis fructu, opus suum historicum suo tempore inferuire cupiens, conscripsit. Animaduertat scilicet Arnoldus, viris piis atque doctis non paucis temere iustam fuisse haereseos notam; multos contra orthodoxiae propugnatores laudatissimos saepe atque grauitur, licet impune plerumque, peccasse. Hac re incensus, animum induxit, vt haereticorum atque fanaticorum fere omnium causam ageret, eosque exculparet et ab haereseos infamia liberaret; orthodoxiae vero defensores publico odio atque contemptui, magno, licet impotenti plerumque, conatu, exponeret. Nos quidem hominem hunc fanaticismi labe infectum et partium studio saepe numero abreptum fuisse vltro fatemur, nec contra iustas multorum accusationes defendere eum cupimus: sed hoc tamen concedendum nobis esse existimamus, isto tempore, quo Theologi non pauci ex orthodoxae doctrinae

nae a patribus acceptae ad posteros propagatione, et omnium qui haeretici ipsis videbantur debellatione laudem vnicuique quaerebant, parum solliciti quo eos iure haereseos accusarent, aut quo armorum genere eos aggredierentur atque opprimerent; hoc inquam tempore, quo multi rei sacrae antisites longe maiorem operam impendebant aduersariis suis quouis modo reprimendis, quam internis atque *domesticis* societatis christianae *vitiis* medendis; neutiquam intempestiuam fuisse historiam ecclesiasticam, eo consilio, quod Arnoldus animo quidem conceperat, cui vero exsequendo varias ob causas idoneus non erat, conscriptam. Quin ne ipsa quidem Arnoldi opera, quantumuis vitiosa, profusum fuit infrugifera. Negari saltem non potest, Arnoldi librum occasionem praebuisse nouis et accuratioribus indagacionibus in res gestas Christianorum antiquiorum et praesertim in concertationes catholicorum cum haeticis; et factum hinc esse, vt iam, post Arnoldum, rectius inter nostros informaretur historia ecclesiastica, vt imbelli illud contra omnes qui haeretici appellantur odium minus late regnet, quam ante Arnoldi tempora, et vt immineretur sensim nimia et superstitiosa fere antiquitatis priscorumque doctorum, eorum praecipue qui haeticos strenue oppugnaverant, veneratio. Funesto igitur huius viri exemplo admoniti, sedulo nobiscum reputabimus, non posse insigni vsu carere historiae ecclesiasticae tractationem, dummodo ita instituat, vt in rerum narrandarum delectu et narrationis modo temporis quo viuimus ratio habeatur, et omnia in hunc finem dirigantur, vt ex ipsa rerum gestarum expositione per-

perspicue elucescat, qua ratione certissime atque facillime nostrae aetatis hominibus genuinam atque puram Iesu Christi religionem commendare, virtutis et veritatis studium acuere, pacis et concordiae amorem promouere, a vera doctrina aberrantes in rectam viam deducere, religionis sanctissimae hostes conuincere aut refutare, et varia nostri seculi vitia emendare possimus. Sed cauebimus etiam summa cura, ne ad metam hanc laudabili studio tendentes, Arnoldo similes fiamus, et peruersa cupiditate incensi a rerum gestarum veritate in narrando deslectamus, aut iudiciis peruersis et partium studium redolentibus nos aliosue in errores reipublicae sacrae perniciosos implicemus. Atque hac de re paulo enucleatius disputare ac vtilitatem historiae ecclesiasticae, nostri seculi vsibus sapienter accommodatae, exemplis nonnullis in medium prolatis, declarare constitutum mihi est.

Duo vero hic consideranda veniunt. Primum dispiendum est, quae nam sit hoc tempore rerum, si religionem spectes, conditio, et quid haec postulet a ministro religionis publico. Deinde videndum est, qua ratione ope historiae ecclesiasticae his subuenire queamus christianorum necessitatibus. His rite expensis, simul patefcet, quid in historia hac tum docenda tum discenda inprimis spectari debeat ab eo, qui omnes vtilitatis ex ea decerpere cupit fructus, quos ex iusta rerum inter Christianos bene aut male olim gestarum narratione nostrae aetatis homines percipere posse videbimus.

Ad prius quod attinet, haberemus hic campum satis amplum in quem excurrere possemus, nisi breuitati studen-

dum esset. Cum vero omnia quae huc referri possent complecti nequeant schediasmatis huius angusti limites, duo tantum breuiter attingemus, quae, consentientibus ut putamus omnibus, hoc tempore praecipue necessaria existimamus publicis religionis ministris, nedum Christianis, omnibus. *Alterum*, de quo alia opportunitate, quam infra indicabimus, dicetur, hoc est, ut contra hostium christianae religionis siue insidias siue insultus satis sint praeparati atque muniti, nec solum de veritate et origine religionis nostrae diuina ipsi firmiter sint conuicti et persuasi, verum etiam aduersariorum tela, quae magnam partem ex historia ipsa ecclesiastica perperam informata depromi solent, fortiter excipere, immo retorquere, valeant. *Alterum* quod publicis religionis praeconibus hoc tempore imprimis necessarium esse putamus, paulo copiosius hoc libello illustrare habet.

Nempe auctis indies subsidiis ad faciliorem et accuratorem theologiarum rerum cognitionem, concessaque maiore sentiendi scribendique de rebus ad religionem pertinentibus libertate, fieri non potuit quin multa dogmata, quae per longam annorum seriem pro indubiis verae doctrinae partibus habita fuerant, nouo et seuero examini subiicerentur, et a multis vel impugnarentur aperte, vel in dubium saltim vocarentur, ac incertis et scitu minus necessariis accenserentur. Contra hos insurrexerunt alii, numero multi, sibi inuicem admodum dissimiles, qui doctrinae priscae a patribus acceptae et, ut ipsis quidem videtur, purioris defensores videri volunt, et vario armorum genere ad-

aduersarios suos, quos Christi ipsius et religionis hostes esse contendunt, adoriuntur. Lis haec composita nondum est, nec, si ex antiquiorum temporum historia rem iudicamus, facile dirimi poterit. In tanta enim animorum exacerbatione disputandique seruore, sperare nondum licet, dissidentes *sua sponte* manus sibi praebituros amicas, et viam ingressuros esse mediam, quae tutissima esse et a veritate proxime abesse solet. Pacificis vero *colloquiis* nemo quicquam tribuet, qui tot colloquiorum de controuersis theologicis frustra institutorum historiam non ignorat. Neque *nouae doctrinae formulae*, publica auctoritate praescribendae, litibus istis finiendis aptae videntur. Nam non solum e litigantibus permulti tales formulas iusta auctoritate carere contendunt, adeoque nec satisfieri sibi hac ratione patientur; sed ipsa etiam sacrae ciuitatis historia docet, bella ciuium intestina publicis eiusmodi decretis vix vnquam feliciter composita fuisse. Quid quaeso effectum fuit nicænis aliisque contra Arianos decretis, aut ephesinis contra Nestorianos placitis? quid edicta Chalcedonensium, henoticon Zenonis, ecthesis Heraclii et typus Constantii valuerunt contra Eutychianos Monophysitas atque Monotheletas? Exacerbatu sunt animi, turbata et in partes scissa ecclesia, fractum atque debilitatum Imperium; lites veroneutiquam cessarunt. Similia exempla permulta ex historia antiquiorum et recentiorum temporum colligi possent, si eis locus hic esset. Quid? quod ipsa formula Bergensis conciliandis dissentientium animis impar forte fuisset, nisi aliae accessissent isto tempore opportunitates, quarum ope

pax

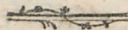
pax ecclesiae euangelicae utcumque restituta tunc fuit. Sed *vi* fortasse *et metu* ad unitatem fidei compelli poterunt qui ab antiqua doctrinae publicae forma discedunt? Ita nonnullis forte videri posset; nobis tamen secus sentire licebit. Summorum quidem Principum sapientissimis auspiciis paci tranquillitatisque coetuum christianorum externae prospicitur, ac sedulo cauetur ne homines a verae christianae doctrinae indubia norma aperte aberrantes, terrarum dominis et ecclesiis inuitis, doctores plebis sese gerant publicos, et nouum doctrinae typum priuata auctoritate Christianis obtrudant; aut errores proponant, quibus admixtis vel societatis ciuilibus detrimenti quid capere posset, vel a sincero verae virtutis studio auocarentur hominum animi. Sed ipsae theologorum disceptationes, dummodo nec indubiis atque manifestis scripturae sacrae essent contrariae, neque virtuti atque pietati periculosae, neque societati siue ecclesiasticae siue ciuili exitiosae sint, vi dirimi, saluis Protestantium iuribus, haud possunt. Nempe res vniuersa reuertitur ad modestam veri indagationem, placidum argumentorum vtriusque propositorum examen, accuratam ac solidam scripturae interpretationem, et peripicuum atque manifestam errorum refutationem; quae omnia re nulla magis quam vi et coactionis metu impediuntur. Quare, cum omnia quae haecenus enumerauimus minus idonea sint componendis libris inter theologos hodie agitatis, res omnis diuinae permitenda videtur prouidentiae, quae, teste historia, christianae ecclesiae atque doctrinae nunquam non inuigilauit, eamque a periculis imminentibus saepenumero liberauit. Interim
ta-

tamen nos nihil omittere decet, quod, in hac quasi theologiarum rerum crisi, nostrarum partium est. Summa scilicet animi contentione, quantum in nobis est, id agere debemus, ut absque omni partium studio, abiectis omnibus opinionibus praeconceptis, verum vnice quaeratur, ad scripturae normam excutiatur, stabiliatur, vindicetur; ut porro sentiendi libertas, quae auro carior nobis esse debet, intacta atque illibata conseruetur, ac, ne sub iugum humanae in rebus diuinis auctoritatis Christiani mittantur, caueatur, effraenis vero audacia et nihil non tentandi licentia iustis limitibus circumscribatur; denique ut pacis atque concordiae amor diffidentium animis instilletur, ut inimicitiiis candide positis alter alterum, quamuis secus nonnullis de rebus sentientem, fraterno amore, ut Christianos decet, prosequatur. Sed si in alia re vlla, in hac profecto summa opus est prudentia. Cum igitur historia prudentiae sit magistra omnium optima, hac etiam in causa vberimos fructus pollicetur historia ecclesiastica rite tractata. Atque sic devenimus ad id de quo distinctius differere constitutum nobis est, qua scilicet ratione rerum inter Christianos gestarum narratio eius quo viuimus temporis vtilitatibus inseruire commodum queat.

I. Inter fructus, qui e iusta fatorum ecclesiae christianae cognitione ad nos redire possunt, primo loco commemoramus hunc, quod praecipitem nouandi libidinem reprimat, qua tum ingenia feruidiora tum homines gloriae nimis cupidi saepe ita ducuntur, ut egressi e recta, sed solita et a

B

mul-

multis calcata, via, nouo|tramite soli aut primi incedere gestiant; non quod is ad metam citius aut tutius perducere videatur, sed quod nouus sit, a nemine antehac tentatus. Huius generis homines historia omnium fere seculorum ecclesiastica ob oculos nobis ponit; sed talia eorum fata enarrat, quae ab ipsorum, imitatione facile absterrere nos possunt. Vt enim aliqui interdum sint, qui nouarum rerum amore capiantur, longe tamen maximam hominum partem, in rebus praecipue sacris, antiquis et a maioribus acceptis vni- ce delectari, et pro his, tanquam pro aris et focis, pertinacissime pugnare cernimus. Hinc ausis suis plerumque exciderunt nouatores, nisi forte singulari quodam diuini Numinis auxilio adiuuantur. Ac notatu sane dignissimum est, nonnunquam facillimo negotio emendata esse ea, quae anterioribus seculis nulla arte nullaque virium intentione corrigi potuerant. Lutherus v. c. seculo XIV. nullo modo id praestare potuisset. quod seculo XVI feliciter, Deo annuente, perfecit. Patienter igitur expectandum est illud temporis momentum, quod diuina sapientia magnis atque vtilibus rerum ecclesiasticarum conuersionibus assignauit. Hoc non solum consolari nos potest, si corrigendis eis, quae vitiosa nobis videntur, impares nos esse sentiamus; sed coercere etiam debet intemperantiorem nouandi cupidinem. Nouatores enim nimis calidi, qui temporum opportunitates expectare haud voluerunt, tam sibi quam reipublicae sacrae mala attulerunt grauissima, et vitiis, quibus eradicandis operam dabant, firmiter stabiliendis ansam saepe derunt inuiti. Nouatianus, vt rem exemplo illustremus,
 rectius

rectius procul dubio de poenitentia sensit quam catholici eius temporis doctores. Distinxit enim *μετανοιαν* quam Christus commendauit, ab ecclesiastica illa poenitentiae caerimonia, quae necessaria putabatur lapsis, publicam peccati veniam quaerentibus. Hinc, licet lapsis absolutionem solemnem denegaret, eosque a communione ecclesiae in perpetuum arcendos esse statueret; tamen ut *μετανοιαν* agerent et lacrymis gratiam Dei ac peccatorum remissionem quaerent, sedulo hortatus, et hoc ipso planissime professus est, peccatorum in diuino iudicio remissionem non pendere ab externo illo absolutionis ecclesiasticae ritu, sed a *μετανοιας* feriae indole iusta. Catholici contra, illum ecclesiasticae disciplinae solemnem ritum, quo publice poenitentibus publice peccatorum venia concedebatur, ab interna animi poenitentia siue *μετανοια* et remissione peccatorum diuina non satis discernentes, (nam hanc absque illo locum non posse habere existimabant: *) vta Nouatianorum, si placet,

B 2

*) Rectius de *μετανοια* sensit Nouatianum quam aduersarios eius, e sequentibus intelligi potest: Cyprianus non quidem eo vsque progrediebatur, ut eos omnes quibus sacerdos pacem s. absolutionem concessit, aeternam salutem indubie ac necessario consecuturos esse statueret; fieri enim posse putabat, ut peccator poenitentiam falso simulet sacerdotemque fallat; et tales hypocritas, non obstante pace ipsis concessa, diuino iudicio poenaeque subiectos manere fate-

batur. At enim vero in vniuersa illa contra Nouatianum disputatione fundamenti loco a Cypriano semper ponebatur hoc: *poenitentes, quibus ecclesia pacem non concessit, a beatitudine aeterna fore exclusos.* Ritus igitur absolutionis ecclesiasticae plane necessarius putabatur, nec *μετανοια* ac fides in Christum sufficiens Cypriano caeterisque videbatur ad consequendam salutem. Ordo igitur salutis ab hisce hominibus non parum immutabatur atque pervertebatur. Cyprianus praeterea

cet, haeresi eo Iulenticus abhorrere se testarentur, vniuersum locum de poenitentia et de peccatorum remissione indies

terea ipse fatetur, (Epist. 55. edit. Pearsonianae) Nouatianum exhortari lapsos vt poenitentiam agant, et ecclesiasticae quoque poenitentiae caerimoniis sese submittant; ac nihilo tamen secius idem Cyprianus Nouatianum appellat misericordiae hostem, poenitentiae interfectorem, doctorem superbiae, veritatis corruptorem, perditoremque caritatis; (epist. 60.) et alibi addit (Ep. 68.) auctorem eum esse, vt feruis Dei poenitentibus et ecclesiam pulsantibus claudantur diuinae pietatis et lenitatis paternae solatia et subsidia, nec ad vouenda vulnera admittantur vulnerati, sed, sine spe pacis et communicationis relicti, ad luporum rapinam et praedam diaboli proficiantur. Similiter auctor libri ad Nouatianum: fauciatum, inquit, occidit Nouatianus, *adimendo spem salutis, denegando misericordiam patris*, respuendo poenitentiam fratris. Dionysius item alexandrinus (apud Eusebium libr. 7. cap. 8.) eum doctrinam de Deo nefariam inuexisse et clementissimum *Dominum nostrum I. C. quasi implacabilem* calumniatum esse tradit. Eusebius etiam H. E. Libr. 6, cap. 43 *salutis (carneius) spem* Nouatianum lapsis denegasse narrat. Tandem Vincentius Lirin. in Commonitor. c. 24. Quis, inquit,

ante crudelissimum Nouatianum *crudelium Deum* dixit, eo quod *mallet mortem morientis* quam vt reuertatur et viuat? Satis ex his patet catholicos necessariam putasse, ad salutem consequendam, illam absolutionis caerimoniam, qua poenitenti pax dabatur. Longe rectius Nouatianus remissionem peccatorum talibus caerimoniis alligatam esse negabat. Ac generatim paullo longius quam catholici Nouatianus abuisse videtur a supersticiosa illa persuasione, qua externis eiusmodi ritibus ecclesiasticis interna quaedam et spiritalis efficaciam diuinamque vis tribuitur. Hanc forsitan ob causam, si coniecturam in re obscura proferre licet, Nouatianus, qui aegrotans ac in lectulo decumbens clericorum baptismum acceperat, noluit, cum conualuisset, episcopum adire vt manuum impositione ab ipso consignaretur, et caeterae caerimoniae (in baptismo clinici omiffae) more ecclesiastico peragerentur. Nempe in baptismo peccata quidem remitti, sed per impositionem demum manuum ab episcopo factam *Spiritum Sanctum* conferri baptizatis existimabant catholici. Nouatianus vero intellexisse videtur, apostolorum fuisse illam praerogatiuam, vt manuum suarum impositione Spiritum S. impertirent christianis;

diesi magis magisque corruerunt, et horrendis illis erroribus qui postea totam latinam ecclesiam inuaserunt, viam quasi strauerunt. Nempe lapsis quibuscunque non solum poenitentiam dabant, h. e. ad poenitentium ordinem et classes varias eos admittebant, sed etiam, transacto tempore legibus praescripto, pacem i. e. solemnem absolutionem eis concedebant; eos vero qui pacem hoc ordine nacti non essent, adeoque nec fideles, h. e. ecclesiae catholicae membra, essent, aeternae damnationi addicebant. Quo factum est, tum vt genuina de interna *μετανοια* doctrina mirum in modum obscuraretur et obliuioni fere traderetur, externis vero poenitentiae ecclesiasticae actibus, qui confessione ac satisfactionibus potissimum absoluebantur, maius indies pretium statueretur, ac praua hominum persuasio confirmaretur, qua talibus caerimoniis veniam peccatorum consequi se posse autumabant; tum vt pudendus error, extra ecclesiam catholicam non dari salutem, conferraretur ac in numerum orthodoxorum dogmatum, quibus catholici ab haereticis se iunguntur, referretur.

B 3

Prae-

nis; manus autem episcoporum defuitas esse vi ista atque efficacia apostolica. Atque hinc sine dubio deriuandus etiam est Nouatianorum mos, baptismum celebrandi absque chrismatis collatione. Nempe *physicam* illam gratiam, quam episcopus suis *manibus* impertire putabatur, ignorasse aut negasse videtur Nouatianus. Vid. Dionys. alex. apud Eusebium H. E. l. 7. cap. 8.

coll. Theodoret. haeret. fabul. libr. 3. c. 5. Quicquid sit, turbis quidem rempublicam christianam repleuit Nouatianus, nimis profecto erga lapsos *omnes* durus, et in coetus catholicorum quos a vera ecclesia desciscisse contendebat, iniurius; sed aduersariorum suorum erroneas opiniones corrigere haud potuit, licet rectius quam catholici nonnullis de rebus sentiret.

Praeterea ideo etiam ad restringendam praecipitem nouandi libidinem conducit historia ecclesiastica, quia, dum alios eadem dudum protulisse testatur, id quasi aufert, quo factus nouaturientium praecipue pascitur. Quae enim ab aliis ante multa secula excogitata atque proposita iam fuisse scimus, ea, amissa nouitatis gratia, minus vehementer animum nostrum abripiunt, nec fastui nostro tantopere blandiuntur, quam quae ipsi inuenisse nobis videmur. Nostri enim ingenii foetus, eo ipso quod nostri sunt, nimis nobis placere, nec examini satis seuero subiici a nobis solent; inuenta vero aliorum, qui nullo propioris cognationis genere nos attingunt, accuratius diutiusque ante trutinamus, quam eorum defensionem in nos suscipimus. Denique eo quoque historia ecclesiastica nimiam noua sectandi cupidinem coerces, quod multos viros graues, pios, doctos verique amantes ob oculos nobis ponit, qui ea, quae ementita nouitatis specie nobis sese commendant, utpote ipsorum aetate ab aliis iam prolata, non ignorarunt, et nihilo tamen minus ea repudiarunt. Cautos saltim ac circumspectos hoc facere nos debet, ne praepropere h. e. sine serio diurnoque examine amplectamur opiniones, ab idoneis et incorruptis iudicibus iam ponderatas, sed reiectas.

II. Historia rerum in ecclesia christiana gestarum admonere nos potest, ne antiquiorum doctorum vestigiis nunquam non inhaerendum esse arbitremur, nouaque omnia, hanc ipsam ob causam quia noua sunt et a priscis discrepantia, spernamus aut auersemur. Etsi enim a temerario
noua-

~~_____~~
 nouarum opinionum studio nos reuocat atque absterret pe-
 nitior ecclesiasticae historiae cognitio; eadem tamen nos in-
 uitat atque excitat, vt indefesso studio et continua omnium
 virium intentione audeamus et ipsi in commune consulere,
 et eo eniti, vt liberalis solida atque nostris temporibus et
 hominibus sapienter accommodata rerum theologicarum cog-
 nitio promoueatur, fidei nostra dogmata in clariore luce
 magis magisque ponantur, et iustis obiectionibus ansa re-
 linquatur nulla.

Primum enim, cum euidentissime ex hi-
 storia ecclesiastica pateat, acroamaticam theologiam nouis
 mutationibus quouis fere seculo obnoxiam fuisse, et, licet
 doctores anteriores optime, habita suorum temporum ra-
 tione, de systemate theologico meriti iam fuissent, semper
 tamen superfuisse aliquid posteriorum cura addendum, re-
 fecandum, expoliendum, et ad maiorem perfectionis gra-
 dum euehendum: valide inde colligitur, theologiae eandem
 esse rationem ac humanarum disciplinarum omnium, quae
 noua incrementa nunquam non admittunt; adeoque nec ho-
 die deesse posse nouorum et vtilium studiorum in rebus theo-
 logicis opportunitatem. Sicut enim ii, qui, historiae igna-
 ri, idem hoc systema theologicum, quod in scholis hodie-
 nis tradi solet, primo aut secundo seculo iam exstitisse existi-
 mant, tam perfectum id esse credent, vt sine sacrilegio et
 impietate manifesta nihil in eo quicquam mutari possit: ita
 e contrario is, qui ex historia dogmatum, nobilissima eccle-
 siasticae historiae parte, fata et vicissitudines eruditionis
 theologiae cognitas habet, non facile desperabit, fore vt
 nouis

nouis studiis nouae vtilitatis aliquid afferri queat cognitioni rerum ad religionem pertinentium doctae.

Deinde historia subindicat, quatenam sint eae eruditionis sacrae et systematis theologici partes, quae prae caeteris noua luce indigere videantur. Nam si causarum indole intelligi potest effectuum conditio, historia profecto, dum causas enarrat ob quas maiorem minoremue perfectionis gradum attigerit quaelibet theologiae eruditionis particula, non potest non eas quasi campi latissime patentis regiones designare, quae diligentiore adhuc culturam desiderant. Accedit, quod non solum eas systematis partes ope historiae ecclesiasticae dignoscere discamus, quae objectionibus praecipue ab aduersariis quouis tempore impugatae fuerint; verum etiam causas, cur aduersariis istis non potuerit plenissime satisfieri perspiciamus; id quod admonere nos potest, quam in re diligentiam nostram vtilissime collocare queamus.

Denique eo etiam historia ecclesiastica ad candidam et liberalem veri inquisitionem nos reddit aptiores, promptioresque quod ab innumeris nos liberat opinionibus praeiudicatis. Neque enim fieri potest, vt praepostera *antiquitatis* admiratione abripi se patiatur, qui non ignorat, tum quam mature ab apostolicae doctrinae simplicitate recesserint Christiani, tum etiam quam exiguis antiquiorum seculorum doctores subsidiis, siue ad sacrarum literarum interpretationem, siue ad philosophiam naturaeque humanae solidam cognitionem

spe-

spectes, fuerint instructi. Neque magnorum nominum
auctoritate nimis commouebitur et a proprii iudicii usu ab-
 terrebitur, qui istorum hominum imagines, quas historia
 ad viuum delineatas ob oculos nobis ponit, attento animo
 perlustrauit. Sic v. c. conciliorum, oecumenicorum etiam,
 auctoritatem vllam admittet nemo, qui eorum acta et hi-
 storiam diligenter perlegit, nisi forte omnem rationis iudi-
 ciique usum in rebus ad religionem pertinentibus penitus
 eiurauerit. Dudum quidem Protestantes abiecerunt vanam
 istam Patrum conciliorumque auctoritatem; sed vel hodie
 supersunt, nisi egregie fallor, haud pauci, qui, licet Pon-
 tificios ob admissam auctoritatem istam humanam acriter
 vituperare soleant, ipsi tamen auctoritatibus magis quam
 argumentis et rationibus iudicium suum regi patiuntur, et
 hanc potissimum ob causam nihil prorsus in disciplinis san-
 ctioribus innouandum esse existimant, quia nefas sit a pla-
 citis tot magnorum hominum, sanctitatis doctrinaeque lau-
 de clarissimorum, discedere.

Tandem docet historia ecclesiastica, nihil debere Chri-
 stianis esse pretiosius ac carius, libertate de rebus ad religio-
 nem spectantibus pro conscientiae suae sensu cogitandi ac
 statuendi. Haec libertas (quam ab effraeni licentia, con-
 tra religionem publice sancitam quaeuis moliendi, toto coe-
 lo differre nemo non intelligit) summae felicitatis, non pri-
 uatae solum verum etiam publicae, nunquam non parens
 fuit. Quid enim excogitari potest miserius, seruitute illa
 omnium teterrima, quae hominum intellectum et conscien-
 tiam

tiam aliorum arbitrio olim subiciebat, et omnes ab vnius ore pendere cogebat, nec quemquam sentire aut loqui permittebat secus, ac clericorum quorundam decretis definitum et antiquiorum doctorum auctoritate sancitum esset? Quid tristius esse potest forte hominis, qui, quoties de rebus theologicis animi sui sensa candide, licet modeste nec coram imperita plebe, eloquitur, inquisitorem haereticæ prauitatis et anathemata, verbera, carceres, exilium, imo ferum et ignem timere debet? Quid vero ex indigna ista seruitute consequatur, historia mediæ aevi abunde docet. Nempe enascuntur inde ignorantia, ignauia, stupor, superstitiones abominabiles et errores horrendi, efficiturque ut ingenia erectiora, cum omnia clericorum oracula credere aut nolint aut nequeant, credant nihil, et religionem christianam vniuersam figmentis et piis fraudibus annumerent. Contra vero, si Christianis eo iure uti licet quod Paulus eis concessit, cum eos omnia quidem examinare, e cunctis vero optimum eligere ac retinere iuberet: studium veritatis indagandæ perpetuo acuitur et nouis semper disquisitionibus, vtilitate nunquam carentibus, locus datur. Hac via eo tandem peruenitur, ut publicæ doctrinæ formula ab omnibus, leuioribus etiam, naeuis libera existat, et nihil omnino complectatur, quod, siue ad thesium argumentum siue ad earum probationes spectes, veritati non sit prorsus consentaneum. Nec vlla res argumenta, quibus doctrinæ nostræ veritatem comprobamus, luculentius confirmare potest, quam assensus tot virorum, vel ingenii acumine vel iudicii sagacitate præstantium, qui præuio seuero examine

et

et re multum cauteque pensitata, doctrinam hanc veram esse *ultra* suaeque *sponte* fatentur. Imo paci etiam tam ecclesiae quam reipublicae, historia teste, optime consulitur, si ea de qua loquimur libertas, iustis cancellis sapienter limitata, hominibus concedatur. Nam si in causas inquirimus, cur bella atque diffidia, ob sententiarum de rebus sacris discrepantiam olim exorta, diuturna fuerint et vtrique civitati funesta,prehendemus profecto, culpam tantum non semper coniciendam esse in nimiam et imprudentem eorum severitatem, qui ferre non possent, ut quisquam vlla in re ab ipsorum dissentiret opinione. Nimirum studium conservandi promouendique fidei unitatem, saepissime novorum diffidorum et schismatum causa fuit.

III. Historia ecclesiastica inseruire potest moliminibus eorum qui novatores et reformatores novelli vulgo audiunt, sobrie ac moderate iudicandis. Primum enim, ut supra iam indigitavimus, pro novis et inauditis multa habentur perperam, quae dudum ab aliis in medium prolata fuisse, historia docet. Qui v. c. controuersiam de modo, quo a Patre essentiam diuinam habeat Filius, exigui *ad religionem ipsam* momenti esse existimant, sententiae suae patronum in ipso litis arianae principio iam habuerunt Constantinum Magnum, qui in epistola ad Alexandrum Alexandriae episcopum et ad Arium scripta totus in eo est, ut ostendat, quaestionem inter vtrumque agitatam admodum esse leuem nec tanta contentione dignam; apud Euseb. vita Constant. M. Libr. 2. cap. 64. sqq. „Mihi quidem, inquit,

quit, de harum rerum (rixarum inter Arium et Alexandrum) initio atque origine accuratius cogitanti, leuis admodum causa esse visa est, nec tanta animorum contentione digna. — Tales quaestiones (de aeterna Filii generatione, homouisia etc.) quas nullius legis necessitas praescribit, sed inutilis otii altercatio proponit; licet ingenii exercendi causa instituantur, tamen intra mentis nostrae penetralia continere debemus, nec eas facile in publicos efferre conuentus nec auribus vulgi inconsulte committere. Quotusquisque enim est, qui tantarum rerum tanque difficilium vim atque naturam aut accurate comprehendere aut pro dignitate explicare sufficiat? Quod si quis id facile consequi posse existimetur, quatae tandem parti vulgi id persuasurus est? Aut quis in eiusmodi quaestionum subtili et accurata disputatione citra periculum grauissimi lapsus possit consistere? — Neque de praecipuo et summo legis nostrae mandato inter vos est orta contentio; neque noua a vobis de Dei cultu introducta est *αἰρεσις*. Sed vnam eandemque sententiam (nempe de rebus ad ipsam religionis summam pertinentibus) tenetis, adeo vt ad communionis societatem coire facile possitis. — De rebus paruis atque leuissimis contenditis — Scitis ipsos etiam philosophos vnus sectae professione inter sese omnes foederari; eosdem tamen in aliqua assertionum parte interdum discrepare. — Plebeia sunt haec (diffidia et rixae *ὑπερ μικρων ἔσω καὶ μηδαμῶς ἀναγκαιων*) et quae puerili magis inscitiae, quam sacerdotum et prudentium virorum sapientiae congruant. — Haec non eo dico, vt vos de inepta (*λιαν ἐυηθεῖ*) et qualiscunque demum vocanda est quaestio

quaestione, idem omnino sentire cogam. Potest enim —
 vna eademque inter omnes communio retineri, quamuis
 inuicem de re aliqua minimi momenti dissentiat. etc. „
 Aliud addimus exemplum, huic haud absimile. Cum Eu-
 tychianae lites de naturarum in Christo vnione per decreta
 concilii chalcedonensis componi haud potuissent, sed essent
 nonnulli qui doctrinam in concilio stabilitam reprobarent
 et nouis controuerfiis ac tumultibus, Alexandriae praeci-
 pue, occasionem praeberent: Leo Imp. literis ad maiorum
 vrbium episcopos datis, iussit vt suarum dioecesium epis-
 copos conuocarent, rescriberentque quid de concilii chal-
 cedonensis abrogatione aut confirmatione, et de turbis
 Alexandriae exortis, ipsis videretur. Pamphiliae igitur
 episcopi quatuordecim (in Actis Concil. edit. Harduini
 tom. 2. p. 731.) respondent Imperatori, fuscipere se definitio-
 nes concilii chalcedonensis veluti scutum contra haereticos,
 non vero tanquam fidei regulam, quae, velut *μυστηριον* quod-
 dam siue symbolum, baptizandis omnibus tradi debeat, et
 a qua nemini Christiano, sub poena anathematis, recedere
 liceat; celeberrimam enim Leonis M. ad Flavianum episto-
 lam a chalcedonensibus patribus adprobatam, immo ipsa
 synodalia chalcedonensium decreta, non spectare ad *plebem*
 christianam, sed tantum ad sacerdotes et *clericos*, et pole-
 micis contra aduersarios vsibus destinata esse; nihil differe,
 siue Christus existere dicatur in duabus siue ex duabus na-
 turis; perinde etiam esse, siue duarum naturarum vnitas
 inconfusa asseratur, siue vna dicatur Verbi natura, scilicet
 incarnata; retinenda igitur sibi videri quidem statuta chal-
 cedo-

cedonenſia, ſed optare ſe tamen, vt publice a Leone caete-
 riſque chalcedonenſium formularum auctoribus declaretur,
 decreta illa non habere vim atque auctoritatem ſymboli ſiue
μαθηματος (i. e. non eſſe ea omnibus omnino Chriſtianiſ in-
 culcanda, quaſi ad ipſam chriſtianaſ religioniſ ſummam
 pertinerent;) eſſe ea haereticaſ tantum prauitatiſ increpa-
 tionem etc. Quod de arianis litibus Conſtantiuſ, et de
 eutychiaſ Pamphilienſes iudicarunt, idem fere de pela-
 gianaſ controuerſiaſ momento ſenſit Zoſimuiſ, Ep. Rom.
 Poſtquam enim Pelagiuiſ et Caeleſtius non ſolum a tribuſ
 africanis conciliis dudum, ſed nuper etiam ab Innocentio
 romano epiſcopo damnati eſſent, Zoſimuiſ Innocentii ſuc-
 ceſſor Caeleſtii cauſam nouo examini ſubiiciendam eſſe, epi-
 ſtola ad Africanos data, indicabat, et ſimul quid de quaesti-
 onum inter Pelagiiſ aſſeclas atque Africanos diſceptatarum
 pondere ſentiret, declarabat. Caeleſtium, inquit, et quos-
 cunque qui eo tempore ex diuerſis regionibus aderant ſa-
 cerdotes admonui, haſ *tendiculas quaesti-
 onum et inepta certami-
 na*, quae non aedificant ſed magis deſtruunt, ex illa *curioſitatiſ*
contagione profluere, dum vnuiſque ingenio ſuo et in-
 temperanti eloquentia ſeu ſcriptura abutiſtur etc. — Qui
 taleſ ſententiaſ iſto tempore lateſ iam fuiſſe non ignorat de
 momento controuerſiarum, quae de diuinitate Ieſu Chriſti
 naturarumque eiuiſ vnione aliis que rebus inter Chriſtianoſ
 agitantur, iſ haudquaquam rei quaſi nouitate, ſi forte a
 nonnulliſ ſimilia fere hodie proferri audiat, percelletur,
 ſed abſque vlla vehementiori commotione aut animi per-
 turbatione verum pacate placideque inueſtigabit, De ple-
 ris-

risque autem, quae hodie inter theologos controuersa sunt, olim in utramque partem disputatum iam fuisse, norunt omnes qui in historia sacrarum contentionum non prorsus hospites sunt. Nolo iam ad lites prouocare cum Socini et Arminii asseclis agitas, cum exemplis ex antiquiore Christianorum historia desuntis assertio nostra abunde illustrari queat. Valde v. c. displicuerunt viris doctis nonnullis, quae de beatitudine ethnicis neutiquam abiudicanda a theologis nonnullis nostra aetate disputata sunt. Sed Clemens, doctissimus ille alexandrinae ecclesiae presbyter, iam sub finem secundi seculi non solum eadem de aeterna paganorum salute docuit, verum longe etiam magnificentius quam recentiores gentilium defensores de philosophis ethnicis locutus est. Stromatum libro I. p. m. 282 (edit. Paris. 1629.) Sicut Hebraeos, inquit, *lex*, ita Graecos philosophia *ἐπαιδαγωγεί εἰς χριστόν*. Libro 6. p. 637. et libr. 7. p. 702. et 705 a Deo Graecis s. gentilibus philosophiam, Iudaeis vero legem datam fuisse docet. Libro autem 6. pag. 635. sqq. coll. p. 648. Graeci, inquit, norunt Deum non *κατ' ἐπιγνώσιν* sed *κατὰ περιφασίν*; Graecis proprium *testamentum* (*διαθήκην δικαίων*, nimirum philosophiam,) dedit Deus; sed testamenta, Graecis et Iudaeis olim data, iam sunt *παλαια*, nouumque datum est Christianis, *καθώς καὶ τρίτῳ γενεῖ* Deum colentibus; vnus igitur solus Deus a Graecis graece (s. ab ethnicis *ἑθνικῶς*) a Iudaeis iudaice, et a Christianis nouo ac spiritali modo cognoscitur et colitur; quemadmodum Iudaeos saluos facere (*σωθῆναι*) voluit Deus, mittens eis prophetas: ita etiam *ἐλλήνων τὰς δοκιμωτάτας, δίκαιος αὐτῶν τῆ*
δια-

διαλεκτῶ ΠΡΟΦΗΤΑΣ ἀνάστησας, — τῶν Ἰουδαίων ἀνθρώπων διέ-
 κρινεν. Similia fere habet Iustinus Martyr. apolog. 1, 46.
 Christus, inquit, est ratio illa (λογος) cuius vniuersum genus
 humanum particeps est. Qui rationi conuenienter (μετα
 λογου) vixerunt, Christiani sunt, etiam si athei existimati
 sint; quales apud Graecos fuere Socrates et Heraclitus etc.
 Mitto alia vetustiorum Patrum eiusdem generis et argu-
 menti loca, vt luculentiori adhuc exemplo ostendere possim,
 quam antiqua interdum sint ea, quae inaudita plane et no-
 stro seculo propria multis videntur. Multi nouum homi-
 num genus nuper exortum esse sibi persuadent, religioni
 christianae longe nocentissimum. Naturalistas christianos
 appellare solent. Hos ipsa Christianismi fundamenta euer-
 tere, et vix, praeter nomen, quicquam quod christianum
 sit, retinere narrant. In primis vero vitio vertitur istis Na-
 turalistis (si placet nomen) christianis, quod omnia religio-
 nis nostrae diuinitus reuelatae dogmata ad normam rationis
 humanae exigere conentur, et nihil, quamuis manifeste
 in sacris litteris traditum videatur, admittere velint, nisi ip-
 si etiam rationi peruium sit atque planum. Sed quaecun-
 que demum illud hominum genus sit, (eius enim rei inda-
 gatio huius loci non est) sua saltim nouitate nemini terrorem
 iniicere debet. Nam ineunte tertio post Christum natum
 seculo extiterunt inter doctores Christianorum celeberr-
 mos nonnulli, qui non solum eadem fere docerent, quae ab
 his, quos christianos Naturalistas dictitari audio, hodie
 proferuntur, verum longe etiam ulterius in reuocandis ad
 rationis normam dogmatibus christianis progredierentur.

Om-

Omnium instar esse potest Origenes, qui, si quis vnquam, vniuersam non solum Scripturae S. interpretationem, sed ipsam etiam dogmatum christianorum expositionem, rationis ac philosophiae iudicio permisit, et omnes intendit neruos, vt haberemus (vt ipse ait apud Hieronymum comment. in Gal. 5.) *fidem rationabiliorem*, nec dubitauit, quin omnes sacrarum literarum loci, siue historici siue morales ac dogmatici, quorum sensus literalis non satis cum rationis humanae placitis conuenire aut inuutilis Deoque minus dignus videbatur, nullum omnino habeant sensum literalem, sed mystice s. allegorice explicandi sint. Huius generis locos innumeros fere inuenisse sibi videbatur Origenes, non in Veteri tantum Testamento, verum in Nouo etiam, immo in ipsis Saluatoris nostri effatis apostolorumque epistolis. Sed breuitatis causa prouoco tantum ad homil. 7. in Leuitic. vbi §. 6. de lege mosaica: *si adsideamus*, inquit, *literae, et — (literaliter) — accipiamus quae in lege scripta sunt, erubesco dicere et confiteri, quia tales leges dederit Deus. Videbuntur enim magis elegantes et rationabiles hominum leges v. gr. vel Romanorum vel Atheniensium vel Lacedemoniorum etc.* Allegorice igitur haec leges explicandas esse putabat. Quid vero generatim de historicis S. S. libris existimauerit Origenes, malumus, ne rem exaggerare forte videamur, Moshemii verbis quam nostris exponere. „Existimauit Origenes 1) *multas quidem historiae sacrae partes meras esse fabulas*; at eas tamen non vnus, verum duplicis esse generis: alias omni prorsus veri et verisimilitudinis specie carere, seu ex illis esse quae

D

fie-

fieri nullo modo possunt; alias veri quidem habere speciem et fieri propterea potuisse, nec tamen vnquam contigisse. 2) Quasdam historiae sacrae partes, si generatim spectentur, veras esse; at his tamen *interferta esse nonnulla veri nescia seu ficta.*, Commentar. de rebus Christ. ante Const. M. p. 650. Et paulo ante p. 635. dixerat Moshemius: „Philosophiae suae praeceptis quum multa sacri codicis *enuntiata et facta* repugnare videret, necesse erat, vt rationem quaereret lucem et vim eorum effugiendi; neque aptiorem et faciliorem inueniebat quam hanc: *Quicquid in diuinis libris a ratione, i. e. a philosophiae meae lege abhorret, id secus intelligi debet quam verborum potestas poscit, et in allegoriam conuertendum.*„ Quibusnam vero fundamentis dogmaticam theologiam superstruxerit Origenes, iterum Moshemii potius verbis quam nostris narrare lubet. „Omnia Origenis in christianam religionem peccata veluti e capite suo ab hoc manant praecepto, quod extra disceptationem positum putat: *religionis christianae et rationis suae verae philosophiae tanta est cognatio et necessitudo, vt omnium dogmatum Christianorum non modo RATIO reddi possit ex philosophiae decretis, verum etiam MODVS determinari.*„ ibid. p. 622. Atque sic profecto res sese habet. Qui Origenis scripta (praesertim libros *περι αρετων*, homilias in libros mosaicos, et libros aduersus Celsum) attento animo perlustrauit et quo omnia tendant sedulo animaduertit, is vix noui quicquam inueniet si finita Origenis lectione ad famosissimum illum librum: *Philosophia scripturae interpres*, aut alios huic similes, accedat.

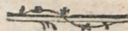
dat. *) Verissimum igitur est, multa fatis esse antiqua, quae ficta nouitatis specie plerorumque animos tam vehementer

D 2

per-

*) Ne quis existimet, Origenem isto tempore solum, talia tradidisse, monendum est, scriptores christianos seculi 2. 3. et 4. plerosque eundem fere calcasse tramitem. Non enim ex ipso sacrarum literarum fonte hauriebant fidei nostrae dogmata, sed, perceptis *ex ecclesiastica traditione* (vt cum Origene loquamur) doctrinarum maxime palmarum elementis, caetera e philosophiae suae decretis supplebant; Scripturam autem sacram eatenus tantum in auxilium adhibere solebant, vt formulas modosque loquendi mutuo inde acciperent, suaque placita sacri codicis testimoniis, misere plerumque detortis, vicinque confirmarent. Sic v. c. Christum esse Deum, vno ore omnes profitebantur; sed Deitatem eius sibi fingebat quisque pro philosophiae suae ratione, et ad philosophiae huius placita Scripturae effata, quantum poterat, accommodabat; donec, exortis super hoc dogmate variis controuersis, paulo curatius quid ea de re sacrae literae decernerent, indagari coepit. Sed redeamus ad Origenem. Quantae lites de orthodoxia huius viri motae fuerint, et quam feroces nactus sit ac immites aduersarios, omnibus notum est. Nihil intentatum hi reliquerunt, vt optimo viro, dudum de-

functo, odium consarent, haereseos maculam ei adspargerent, eiusque libros pestilentissimorum errorum plenissimos esse, aliis persuaderent. Superfunt fatis multi catalogi errorum origenianorum Sec. 3. 4. 5. et 6. a variis hominibus confecti. Sed in nullo horum catalogorum Naturalismi (vt hoc vtar vocabulo) siue Rationalismi accusatur. Damnabant quidem haud pauci allegoricam eius interpretandi rationem; vnde Pamphilus iam in apologia sua Origenem defendendum esse censuit contra reprehensionem eorum, qui *uniuersam* Scripturam in allegoriam ab eo conuerti clamabant. Erant etiam nonnulli, qui recte intelligerent, errores origenianos manasse e philosophicis ipsius placitis; et hanc ipsam ob causam Plato (a quo errores suos mutuo accepisse putabatur Origenes) e scholis theologorum inde a sexto seculo sensim exulare iustus, eiusque in locum Aristoteles surrogatus est. Itaque philosophiam *Origenis* damnabant quidem istorum seculorum doctores; ipsum vero philosophiae in enucleandis dogmatibus theologicis vsum nequitam reprobarunt, nec arcem causae origenianae oppugnarunt. Refutandum nimirum in primis fuisse hoc Origenis placitum: dogmatum christianae religionis omnium

percellunt, vt omnem fere placidi candidique examinis facultatem ipsis adimant.

Praeterea eximiam historia ecclesiastica vtilitatem praebet in iudicando dogmatum *συστηματι* publice inter nos recepto;

nium e philosophia et rationem reddi et modum determinari posse. Cum vero hanc thesin ex innumeris istis Origenis aduersariis, quod sciamus, impugnaverit nemo, non sine ratione dixisse videmur, hanc dogmata christiana tractandi methodum aliis etiam praeter Origenem isto tempore arrisisse, quamuis *singulares* quasdam Origenis opiniones vituperarent et *nimum* allegoriarum amorem in eo reprehenderent. Hoc autem si concedere nolimus, fateri cogemur, *omnes* doctores Sec. 3. 4. 5. et 6. adeo hebetes fuisse, vt fontem errorum Origenis omnium detegere non possent, licet vix quemquam libros Origenianos, immo solam praefationem librorum *περι αρχων*, legentem latere queat. Mihi quidem, vt mentem meam ingenue profitear, certissime persuasum est, plerosque Origenis aduersarios fuisse homines ineptos atque plumbeos; atque hos totius controuersiae cardinem ignorasse facile credo. Sed fuerunt etiam nonnulli, quamquam pauci, Origenis aduersarii, quos eruditos et sagaces fuisse nemo negabit. Hi

igitur, cum rationalismum nunquam obiecerint viro, quem quouis modo opprimere et exosum reddere studebant; consequi hinc videtur, hos ipsos vel non immunes fuisse ab hac rationalismi labe, vel errorem hunc annumerasse leuioribus, reprehensione vix dignis. Idem, ni fallor, dicendum erit de multis viris doctissimis, caeteros coaeuos suos eruditione longissime superantibus, qui Origenis libellos supra omnem modum admirati sunt, eosque cunctis fere aliis libris post apostolorum tempora scriptis anteposuerunt. Nam credibile non est, ignorasse doctiores hos Origenis siue sectatores siue aduersarios, cuius fundamentum superstructum sit vniuersum systema Origenianum. Multo enim plura, quam nos, Origenis scripta graece legere poterant; horum sensum plenius ac facilius perspiciebant quam nostri homines; eidem philosophiae generi adfueti erant; imo multi vel Origene ipso vel auditoribus eius vsi fuerant magistris.

cepto; quae res maximi momenti est ad rite aestimandos eorum conatus, qui ab isto doctrinae typo aliqua ex parte discedunt. Historia enim magistra discimus

1) praecipua quidem religionis christianae capita, si rem ipsam spectes, inde a primis post restitutam hominibus salutem seculis sat nota fuisse et, inter catholicos saltem, absque notabili mutatione fideliter propagata esse; accuratiores autem istarum rerum descriptiones mirifice pro temporum ac locorum diuersitate, variasse. Inde a primordiis Christianismi, vt hoc vtar exemplo, omnes magno consensu, praeunte scriptura sacra, profitentur, peccata hominibus a Deo condonari propter Christum, et quidem propter mortem quam pro nobis subiit cruentam. Sed in definiendo rei huius modo, in exponenda redemptionis officii-que mediatorii, quo Christus functus est, indole, et in determinanda ea ratione, quam habuerit mors Christi ad peccatorum nostrorum remissionem felicitatisque amissae instaurationem, tam segnes fuerunt trium priorum seculorum doctores, vt plerumque sola scripturae s. verba, nulla adiecta explicatione, repeterent. Interim tamen non solum ex iis locis in quibus paulo fufius hac de re loquuntur, sed etiam e libris posteriorum doctorum, manifestum est, varias olim fuisse et admodum inter se discrepantes variorum ex ipso catholicorum numero sententias. Nonnulli per Christum ab aeterna mortis duratione liberatos nos esse putarunt; alii peccatorum tantum ante baptismum commissorum, alii solius peccati originalis veniam per Christi mortem partam esse autumarunt; erant, qui diabolis etiam,

D 3

aliis-

aliisque creaturis salutarem fuisse Christi mortem opinarentur; quidam sanguinem martyrum effundi suspicati sunt ad expiandum aliqua ex parte populum redimendosque homines; absque dolorum sensu Christum subisse mortem statuerunt nonnulli, a nostra doctrina profecto alieni; multi post mortem omnes, quamvis pios, homines igne a peccatis purgandos expiandosque esse statuerunt; alii alia commenti sunt. Nec defuerunt inter veteris ecclesiae doctores, qui a Socinianorum placitis propius abessent, et prouinciam Christi vix ultra doctrinae coelestis plenioris declarationem, immortalitatis spem restitutam, atque exemplum perfectae virtutis hominibus exhibitum extenderent. In primis vero commemoratione digna est mirabilis illa quam plurimorum patrum orthodoxiae laude clarissimorum tam graecorum quam latinorum opinio, quae plura per secula longe lateque, paulo aliter tamen ab aliis exornata, regnauit: Christum non Deo Patri, sed diabolo, cuius imperio iusto ac quasi legitimo homines subiecti essent, redemptionis pretium soluisse; non solum victum esse diabolum et regnum eius (qua de victoria multi scriptores vetustiores mirum quantum ineptiunt,) verum deceptum et circumuentum esse a Christo diabolum, Saluatoris personam ac prouinciam ignorantem, quadam quasi fraude pia hominibusque salutari. *) Figmentum hoc vix ac ne vix quidem conciliari

*) Vberius hanc rem explicimus in diss. quam in scripsimus: Loci theologici e Leone M. collecti. Halae 1768. p. 71-83. Con-

fer etiam S. R. Doederlein dissertt. 2. de redemptione a potestate diaboli. Altdorfi. 1774. praesertim part. 2. p. II.

liari posse cum veriori nostra de peccatis hominum Saluatori imputatis et satisfactione Deo praestita, sententia, nemo est quin intelligat. Et hoc tamen commentum aperte traditum legimus in scriptis (vt e multis aliquos saltim eosque celebriores nominatim excitemus) Origenis, Basilli, Gregorii nyss. Hilarii pict. Paciani, Augustini, Leonis M. Ambrosiastri f. Hilarii et Isidori hispalensis; quibus addi possunt, ex parte saltim cum his consentientes, Ignatius, Irenaeus, Gregorius naz. Epiphanius, Athanasius (seu quisquis auctor est sermonis perquam inuenisti, quamquam a nonnullis nostra etiam aetate laudati, de passione et cruce Domini,) et Gobarus, qui teste Photio ex instituto tractauit quaestionem, vtrum Christus *λοτρων* Deo Patri an diabolo perfolnerit. Equidem neminem Chrysoftomo et Augustino (qui tamen non vbique sibi constat, et libr. 13. de trinit. aperte scribit; In redemptione tanquam *pretium* pro nobis datus est sanguis Christi, *quo accepto diabolus non ditatus est, sed ligatus* etc.) antiquiorem noui, qui meliorem nostram doctrinam paulo enucleatius exposuerit; satis accurate autem vix ante Scholasticorum (varios tamen dogmati huic errores admiscantium) tempora a quoquam delineatam inuenies. Ego vero satis mirari vix possum, quid sit, quod per tot secula tot hominibus impune nemineque intercedente licuerit, praecipuum hoc fidei nostrae, de *officio* Christi mediatorio et partis per eum humano generi beneficiis, dogma variis ac grauibus sane erroribus obscurare atque commaculare, cum eodem tempore nemo de *persona et naturis* Saluatoris, imo de aliis etiam doctrinis cum fidei fundamento minus arcte

con-

coniunctis, vel latum vnguem ab orthodoxa fide recedere posset, quin haereseos statim accusaretur et anathematibus vndeque configeretur. Pelagianis quidem vitio vertitur ab Augustino, quod ideo naturam humanam dicant liberam et saluam, vt superfluum iudicent liberatorem et saluatorem; sed accusationem hanc leuiter tantum tangit acerrimus Pelagianorum aduersarius. Ac verum quidem est, Pelagianos non potuisse non doctrinam de redemptione, praesertim paruulorum, paulo aliter informare quam solebant ipforum aduersarii; cum enim paruulos omni, tam proprio quam alieno, peccato carere statuerent, Christum poenas pro peccatis infantum luisse aut paruulos ex potestate diaboli redemisse, negare omnino debebant. At ipse tamen Pelagius expiatis esse homines per sanguinem Christi firmiter tenuit, et ad infantes quoque redemptionem pertinere, quamuis alio quam ad adultos modo, docuit. Primus nobis occurrit Abaelardus Seculo 12, cui haereseos nota iniusta fuit ob hanc (sed non solam; aliorum enim errorum atrocium simul accusabatur) causam, quod docuerit: Christum non ideo assumisise carnem, vt a diaboli iugo nos liberaret. *) Quo vero cumque modo res sese

habeat

*) Abaelardus quidem in Apologia s. Confessione sua aperte profitetur: *incarnatum esse filium Dei, vt nos a seruitute peccati et a iugo diaboli liberaret, et supernae adiutum vitae morte sua nobis reseraret;* et Berengarius, Apologetico pro Abaelardo scripto, hunc non fo-

lum defendere conatus est, sed in aduersarios etiam eius, praesertim Bernardum, sanctulum sycophantam, false atque perquam acerbe inuectus est; nec aliae desunt causae, cur iniuste eum damnatum fuisse opinari liceat. Ac mihi quidem duabus potissimum rebus,

habeat cum Pelagianis et Abaelardo, ex eis quae hactenus diximus satis superque constare arbitramur, sententias antiquo-

bus, quod ad hanc accusationis partem attinet, Abaelardus ab aliis dissenfisse videtur atque statuisse: a) nec opus esse, nec fieri posse, ut redemptionis per sanguinem Christi *necessitas* demonstretur; potuisse enim Deum alium etiam redemptionis modum, si ita sapientiae ipsius visum fuisset, reperire; atque hac in re vel ipse Bernardus ei assentitur; b) vanam esse istam plerorumque doctorum opinionem de iusto quodam diaboli in homines dominio, et redemptione ex hac servitute per *largor* diabolo solum; nec veritati consentaneam esse vulgarem illam, de pugna Christi cum cacodaemone inita, plerorumque Patrum insipidam narrationem. „Sciendum est, ait Abaelardus, quod omnes doctores nostri post apostolos in hoc conveniunt, quod diabolus *dominium* et potestatem habebat super hominem et *iure* eum possidebat. — Ideo, sicut dicunt doctores, hac *necessitate* incarnatus est filius Dei, ut homo, qui *aliter liberari non poterat*, per mortem innocentis *iure* liberaretur a iugo diaboli. Sed ut nobis videtur, nec diabolus unquam ius aliquod in homine habuit, nisi forte Deo permittente, ut carcerarius; nec filius Dei ut homines liberaret (sc. ab *hoc* iugo) carnem assumpsit.“ His potissimum

verbis nititur accusatio Bernardi in epistola ad Innocentium P. R; hisque prolatis, pergit Bernardus, celebratissimum illud sanctitatis pietatisque exemplar: *Annon infans os loquens talia RVSTIBVS tunderetur, quam rationibus reselleretur?* (digna tali sancto vox!) ac deinceps, Abaelardum refutaturus, eam quae verior ipsi videbatur sententiam ita exponit: „Hoc diaboli quoddam in hominem ius, etsi non iure acquisitum sed nequiter usurpatum, iuste tamen permissum. — Iuste igitur homo addictus, sed misericorditer liberatus. Sic tamen misericorditer, ut non defuerit iustitia quaedam et in ipsa liberatione; quoniam hoc quoque fuit de misericordia liberantis, ut — *IUSTITIA magis CONTRA INVASOREM* (diabolum) *quam potentia vteretur*. Quid namque ex se agere poterat, ut semel amissam iustitiam recuperaret homo servus peccati, victus diaboli? Assignata est ei proinde aliena qui caruit sua, et ipsa sic est. Venit princeps huius mundi, et in Salvatore non invenit quicquam, et *cum nihilominus Innocenti manus iniecit*, iustissime quos tenebat omisit. — Qua enim iustitia id secundo exigeretur homo? — Nam si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: ut videlicet *satisfactio* vnus omnibus

impu-

E

tiquorum doctorum de redemptionis et satisfactionis modum varias fuisse et inter se dissidentes, tum ab accuratio-
re nostrae ecclesiae doctrina haud parum discrepantes; licet phrasas quibus Scriptura Sacra redemptionem per Christum factam describere solet, in scriptis Patrum antiquorum omnium satis frequenter occurrant. Sed nos non ex auctorum qui fidei aliquod caput luculentius tractare coeperunt, aetate aut numero aut fama dogmatis veritatem metimur, sed ex solius Scripturae effatis eam iudicamus. Interim tamen illustratio ex historia dogmatum petita eo conducit, vt facilius et rectius pronuntiare possimus

imputetur, sicut omnium peccata vnus ille portauit etc., Ex his, ni fallor, tam Bernardi quam Abaelardi de redemptione hominum sententia facili negotio erui potest; praesertim si addantur quae ibidem narrat Bernardus: docere Abaelardum, potuisse Deum iure ac *sine diaboli iniuria* profugum suum, (i. e. hominem) si misereri vellet, repetere et *solo verbo* eripere. Caeterum, vtrum recte omnino de redemptione senserit Abaelardus, an reuera docuerit, quod Bernardus et Gaufridus antifiodor. eum docuisse tradunt, „redemptionem in hoc solo constare, quod exemplum nobis exhibitum sit vsque ad mortem pro veritate et iustitia certandi, adhibitumque sit velut quoddam incentium amoris, cum ex impenso amore occasio daretur red-

amandi,; id quidem altioris est indaginis et ab instituti nostri ratione nimis remotum. Sed dubitare saltem licet. Conferenti enim Abaelardi Introductionem in theologiam cum Bernardi accusationibus, nullum dubium superesse potest, errores saltem circa Trinitatem Abaelardo imputatos et verbosa declamatione a Bernardo exagitatos debellatosque, putidas esse nugas atque calumnias. Sed erat ex isto hominum genere Bernardus, qui eo longius latiusque diffusuros se esse sperant sanctitatis suae odorem, quo studiosius laruam induunt propugnatorum orthodoxiae et instauratorum sillurum Sionis, quoque impudentius aliorum, praesertim eruditione praestantium, virosum famae detrahunt.

finus de eorum sententiis, qui vel certum quendam expli-
 candi aliquod dogma modum impugnant, vel hunc cogi-
 tandi modum liberum esse, nec ad christianae religionis
 fundamenta pertinere, contendunt. Nempe vel contra ma-
 nifestum historiae testimonium statuendum erit, orthodoxos
 antiquiorum temporum doctores eundem omnes tenuisse in
 explicandis palmariis dogmatibus modum; vel fateri nos
 oportebit, *inde a secundo seculo vsque ad sacrorum per Lu-
 therum instaurationem, veram saluificamque Christi doctri-
 nam, quoad multas nobilissimas maximique momenti par-
 tes eius, penitus fere ignoratam et inter ipsos catholicos
 doctores vix vni et alteri cognitam fuisse; vel denique con-
 cedere debemus, rei summam saluam saepe posse manere
 atque eandem, quamuis modus eam informandi aut causas
 eius reddendi non sit vnus idemque. Attamen alius eam
 cogitandi modus praestantior est et Scripturae S. conuenien-
 tior, hinc verior, alio. Quare in his etiam rebus summa
 quantum possumus cura errores omnes euitare studebimus:
 errantes vero non statim ipsam christianam religionem euer-
 tere aut aeternae salutis suae indubiam iacturam facere, au-
 dacter pronuntiabimus. Pluribus exemplis quae haecenus
 dicta fuerunt, porro illustrari possent atque confirmari;
 e multis vnum addere licebit. Corruptos esse homines at-
 que in vetita niti, nec absque diuino auxilio ad virtutis
 culmen, christianam pietatem, peruenire eos posse, nemo
 negauit vnquam. Sed corruptionis modum, originem, gra-
 dum et ambitum, (vtrum, et quo sensu, infantes etiam cor-
 rupti sint,) ac gratiae qua hominibus opus sit diuinae indo-
 lem,*

lem, non vno modo descriperunt doctores christiani, inde ab antiquissimis temporibus. Luce sane meridiana clarius est, sub ipsa Pelagianismi initia diuisas iam fuisse ecclesiasticorum virorum sententias. In Africa dudum floruerat ille doctrinae typus quem Augustinus Pelagii placitis postea opposuit. Graecorum contra permulti parum aberant a Pelagii sententia, a qua etiam alii latini, graecarum literarum haud rudes, v. c. Hilarius pictauiensis, Rufinus etc. non abhorruerant. Roma denique mediam quasi viam tenuisse videtur. Hinc Pelagio Romae degenti ac docenti nemo Romanorum se opposuit; vt primum vero cum Caelestio in Africam deuenisset, et talia in medium protulisset, quae diffident ab ea doctrina cui Africani assueuerant, grauissimorum errorum accusatus fuit. Zosimus, episcopus romanus, Pelagium absoluit, licet hic in libello Papae oblato claris verbis peccatum cum homine nasci negasset, doctrinamque de traduce peccati tanquam longe a catholica fide alienam reprobasset. Tandem, cum iam ab Imperatore leges contra Pelagionos latae essent, vix, iteratis Africanorum admonitionibus et instigationibus, persuaderi Zosimo potuit, vt Pelagium damnaret. Graeci vero, ne post pelagianas quidem lites eo adduci potuerunt, vt omnia Africanorum placita, a latinis publice recepta, in eorum dogmatum numerum referrent, quibus orthodoxa fides aestimatur. Immo ipse etiam Augustinus in libris suis ante pelagianas turbas exaratis, e. gr. de libero arbitrio, de duabus animis, aliisque nonnullis, haud pauca scripsit, quae Pelagiani postea non sine magna specie in suos vsus contra Augusti-

gustinum ipsum conuerterunt; quam ob causam primo Re-
tractionum libro commoda interpretatione variisque distin-
ctionibus subueniendum esse censuit istis suis sententiis, ne
pelagiano dogmati quodammodo fauere viderentur. Seue-
ro autem arbitro istas excusationes satis esse facturas vix
credimus.

2) Postquam plura per secula haec de rebus theologicis
arbitrandi libertas ita locum habuisset, vt non solum in ea-
dem prouincia, diuerso tempore, diuersae sententiae vale-
rent, sed etiam eodem tempore contrariae opiniones, di-
uersis in locis, receptae essent: tandem de plerisque doctri-
nae capitibus leges sensim promulgatae sunt ecclesiasticae,
quae, quid credendum et quanam phrasae ac descriptionis
formulae a catholicis Christianis omnibus adhibendae sint, de-
finiebant. Latae hae sunt, sub auspiciis maiorum episco-
porum, in conciliis, per suffragia clericorum ad synodum
euocatorum, hominum maxima ex parte indoctorum et ser-
uiliū, qui ab ore atque nutu maiorum quorundam episco-
porum pendebant. Synodalia vero decreta ab Imperatori-
bus rata haberi ac legibus ciuilibus confirmari solebant.
Quo facto, tanta eorum erat vis atque auctoritas, vt nemi-
ni a norma fidei, a patribus concilii praescripta, discedere li-
ceret. Vt primum enim secus aliquem sentire compertum
erat, haereticis accensebatur, et poenis tam ecclesiasticis
quam ciuilibus subiectus erat. Quoniam vero conciliis con-
uocandis et dogmatibus definiendis occasionem tantum non
semper praebebant lites dogmaticae nuper exortae; hae au-
tem

tem non raro spectarent ad res leuioris momenti nec cum fundamento et summa christianae religionis coniunctas: fieri non potuit quin haereseos rei agerentur interdum ii, qui non nisi in rebus admodum exiguis a doctrina publice stabilita abhorrerent. Quicquid enim ecclesiastica auctoritate definitum erat, id, qualecunque esset, sacrosanctum putabatur atque immutabile. Interim de doctrinis fat multis atque grauibus nihil praeceperat conciliorum auctoritas. De his igitur vnique liberum erat, prout vellet, statuere; quo iure liberaliter vsos esse scimus Scholasticos plerosque. Cauere tamen sibi solebant prudentiores, (nisi forte gratia aut potentia tantum pollerent, vt vanam episcoporum iram, aliis metuendam, contemnere possent,) ne vel nimis confidenter quicquam contra vnanimem eorum Patrum, quorum maxima erat auctoritas, sententiam decernerent, vel contra geographiam, vt ita dicam, dogmaticam peccarent. Fieri nempe poterat, vt in altera dioecesi inaudita essent et heterodoxa viderentur, quae in altera satis vsitata essent. Si quis igitur ex altera prouincia in alteram inferre auderet opiniones illic quidem receptas, sed hic loci inusitatae, horrenda bella ciebantur et nouis episcoporum definitionibus occasio praebebatur. Exemplo res fiet clarior. In decretis concilii nicaeni sancitum quidem erat, Iesum Christum, Dei filium, esse Deum verum, aeternum, Patri consubstantialem, et ex huius essentia genitum. De his igitur omnibus, consentire oportebat catholicos omnes. Sed de duabus Saluatoris nostri naturis, de quibus nulla hactenus mota fuerat controuersia, nihil decreuerant Patres nicaeni.

caeni. Hinc in alexandrina aliisque dioecesibus multi solebant *unam* tantum *Φυσιν* seu naturam Christo tribuere. Ali-
 bi vero, e. gr. Constantinopoli, dogma de *duabus* Seruatoris *Φυσεσι* communi vsu receptum erat. Diu locum habuit hoc sententiarum discrimen, quarum neutra haeretica putabatur; vtriusque enim patroni nicaenis et aliis contra Photinianos et Apollinaristas decretis assentiebantur, et Christum *verum Deum* esse atque *verum hominem* profitebantur; sed *modum* quo diuinitas humanitatem sibi iunxerit, varie, nec iisdem phrasibus, describebant. Alii *ένωσι*, alii *συναφειαν* nominare solebant. *Φυσιν* ab *ύποστασει* discernebant nonnulli; sed alii vtramque confundebant. Tandem vocabulum *θεοτοκος* diris atque cruentis bellis locum dedit. Nonnulli constantinopolitani vtebantur hoc vocabulo; alii eiusdem vrbis clerici, quibus ipse vrbis Patriarcha, Nestorius, sese adiungebat, vocabuli vsum reprobrabant, quia Ariani ac Apollinaristae ad stabiliendos suos errores eo facile abuti posse ipsis videbantur. Cum vero Nestorius sententiam suam satis bene declarasset, potuisset, ni fallimur, interitum istud dissidium satis facile ac cito componi, nisi *aliarum dioecesum* patriarchae, contra ius fas, constantinopolitanorum litibus intempestiue sese immiscuissent; politicis procul omni dubio rationibus ducti, ne scilicet Nouae Romae patriarcha ad summum ecclesiasticae auctoritatis fastigium sensim assurgeret. Itaque, fauente romano episcopo, alexandrinus patriarcha, Cyrillus, (ferocis ingenii homo et doctrinae de naturarum *ένωσει*, immo de *vna Φυσει* assuetus,) Nestorium, quasi duo *πρωσωπα* et duos Filios statueret, aggressus

fus est eumque, nefandis profecto artibus, vicit, atque ef-
 fecit vt in concilio ephesino damnaretur. Sed hic Cyrilli,
 siue *Alexandrinorum* de *Constantinopolitanis* triumphus nouis
 et atrocioribus fere bellis locum dedit. Etsi enim Catholici
 omnes eos errores, quorum, licet falso, Nestorium infi-
 mulauerat Cyrillus, damnabant, pristina tamen opinionum
 diuersitas perdurabat. Nempe Patres ephesini nondum
 distincte latis pronuntiauerant, quaenam de naturarum vnio-
 ne phrasas vel orthodoxae essent vel haereticae. Inde
 factum est, vt multi, *orientales* praecipue, a phraseologia
 Cyrilliana siue *alexandrina* vehementer abhorrerent, et Cy-
 rillum cum aëctis suis heterodoxiae suspectum reddere co-
 narentur. Alii autem, nimii Cyrilli admiratores, *alexan-*
drinum hunc *παρειστας τροπον* pertinaciter defendebant, eun-
 demque caeteris omnibus *aliarum dioecesium episcopis* ob-
 trudere vehementer cupiebant. Nimirum *constantinopolita-*
nus clerus, si a monachis et forte aliis paucis discedas, a
 sententiis cyrillianis siue *alexandrinis* alienior erat, et *orien-*
talibus episcopis, Cyrilli aduersariis, haud obscure fauebat;
 haud immemor, vt videtur, iniuriae a Cyrillo nuper pa-
 triarchae suo, Nestorio, illatae. Eutyches vero, mona-
 chus, cyrillianis partibus deditus, perquam intempestiue
 cyrillianas siue *alexandrinas* formulas *Constantinopoli* publice
 frequentare solebat. In ius igitur vocabatur atque con-
 demnabatur. Sed *alexandrini* hunc suum clientem neuti-
 quam destituebant. Dioscurus, alexandrinorum patriarcha,
 fauente Theodosio Imperatore, in synodo ephesina illa
 quae *λυσρινη* vulgo appellatur, Eutychen absoluit, et iudi-
 cem

cem qui hunc condemnauerat, Flavianum patriarcham *constantinopolitanum*, anathemate percussit. Sed *constantinopolitano* suppetias fert *romanus*, qui aemulum suum, *Nouae Romae* praesulem, quantum fatis esset depreffum nunc esse autumabat et timere incipiebat, ne alexandrinus totum christianarum terrarum orbem suo imperio subiiceret. Itaque Leo Magnus, ep. *romanus*, annuente Marciano post opportunam Theodosii mortem Imperatore, Dioscuro *alexandrini* condemnationem procurauit in concilio chalcedonensi. Atque in hoc concilio oecumenico doctrina de duarum Christi naturarum vnione personali satis accurate, ex mente occidentalium et constantinopolitanorum, (quorum *iunctis* viribus *alexandrini* resistere haud poterant) exposita atque definita est. Sed ne sic quidem pax restituta fuit. Sufficere tamen possunt ea haec haec hactenus narrauimus, consilio nostro. Nam vel pauca haec luculenter demonstrant, quomodo de dogmatibus atque phrasibus, doctorum arbitrio antea permissis, leges procedente tempore latae fuerint ecclesiasticae, per quas vnicus rem cogitandi atque explicandi modus christianis omnibus, sublata pristina libertate, praescriberetur. Simul vero ex iis quae diximus patet, partim quoniam *consilio* quibusque *artibus* istae leges dogmaticae a potentioribus episcopis procuratae fuerint; partim tam exiguum habitam fuisse veritatis rationem, vt nequitiam istorum hominum *φιλαληθεία*, sed vnice diuiniae prouidentiae tribuendum sit, si forte in istis conciliis veritas victoriam de errore reportauerit.

3) Ex historia ecclesiastica discimus, quomodo illud dogmatum *συνημα*, quod in ecclesiis euangelicis publice receptum est, sensim coahuerit, et eam auctoritatem, qua apud nos pollet, consecutum sit. *Initio* superstructum id erat, tanquam fundamento, conciliorum, praecipue oecumenicorum, decretis atque patrum orthodoxorum effatis, collatis tamen scripturae sacrae oraculis. Etsi enim negari non potest, ecclesiastica auctoritate definita esse pleraque omnia, (de iis enim doctrinis quae ipsum christianae religionis fundamentum constituunt, et claris verbis in Scriptura S. continentur, hic non loquimur, sed de iis tantum quae ad systematicam s. acroamaticam theologiam pertinent, verba acimus) vltro tamen fatemur, ad Scripturam S. catholicos, data occasione quauis, prouocasse. Sed quoniam plerique admodum imperiti erant sacrarum literarum interpretes, non tam ad Scripturae normam examinabantur conciliorum atque patrum placita, quam potius ita explicabatur Scriptura vt cum his nunquam non consentiret. Scholastici *deinceps* hoc systema dogmaticum, ex conciliorum et patrum decretis coagmentatum, denuo excusserunt atque in formam artis redegerunt, admittis inanibus subtilitatibus permultis, immo etiam erroribus nonnullis; de vna tamen alteraue doctrinae publicae parte bene, pro istorum temporum ratione, meriti sunt. Haec erat dogmaticae theologiae forma *eo tempore*, quo Lutherus purgandorum sacrarum initium faciebat. Abiecta humana auctoritate omni, ac instaurata meliori Scripturae interpretatione, Vir immortalis, aliorum nonnullorum auxilio adiutus, systema

ma

ma istud ecclesiasticum summa qua potuit diligentia cum Scripturae oraculis rectius iam intellectis contulit, et, licet immutata retineret quaecunque retineri posse viderentur, rescuit omnia quae vel erronea vel prorsus inutilia esse intelligebat, rectiusque informauit quae contorta, deprauata et Scripturae S. non satis consentanea esse deprehendebat. Ortis *post obitum eius* nouis inter theologos nostris controuersis, genuinam Lutheri doctrinam ita repetiit atque declarauit Formula concordiae, vt omnibus dissidentium partibus nonnihil, si fieri id posset, pacis causa concederetur. *Post ista vero tempora*, iusta quidem Scripturae S. interpretatio studiosius excolta, historia ecclesiastica luculentius illustrata, ac philosophia a multis vitiis et ineptiis purgata fuit; sed in systemate dogmatum nihil, si methodi variam indolem et argumentorum s. probationum dilectum paulo curatiorem excipias, immutatum est ab iis quibus doctrinae Lutheranae puritas curae cordique fuit, donec, vt supra diximus, *recentioribus temporibus* viri docti nonnulli summam atque prorsus absolutam huius systematis perfectionem in dubium vocarent. Horum igitur conamina ope historiae ecclesiasticae rite tractatae, (quae dogmatici systematis tum ortum, tum vicissitudines earumque causas enarrat,) facilius iudicari posse, ex iis quae hactenus disputauimus patere arbitramur.

IV. Historia ecclesiastica porro docet, quomodo aduersus eos, qui a doctrina quae orthodoxa inter nos censetur, aberrare videntur, gerere nos debeamus. Qui enim

tot sacrorum diffidiorum historiam attento oculo perlustrat, et causas sedulo inuestigat, cur alia mox atque feliciter composita, alia vero, non sine reipublicae christianae detrimento insigni, per plura secula continuata fuerint, aliorum exemplo atque periculo sapere, ac quid sequi quid fugere oporteat verae doctrinae defensores, discernere discit. Quotiescunque enim armis, vi, calumniis, conuitiis, fraudibus aliisque huius generis artibus vsi sunt orthodoxiae propugnatores, nihil quod christiano nomine dignum et ecclesiae salutare esset, effectum fuit. Quin haereses huiusmodi armis oppugnatae, interdum ne extingui quidem potuerunt. Numerosi tam Nestorianorum quam Eutychnorum coetus hodiernum sub orientem solem supersunt, qui nulla neque vi neque arte eo adduci potuerunt, vt ad catholicae ecclesiae communionem redirent. Vitari vero potuisset funestum istud diffidium, si iudices ineunte controuersia mitiores ac aequiores se praebuissent Nestorio et Eutychi. Eutyches v. c. cui, vt omnes norunt, crimini dabatur, quod humanam Christi naturam nostrae consubstantialem esse negaret, et duarum in Christo naturarum discrimen ita tolleret, vt vnā tantum, ex diuinā humanaeque quadam quasi commixtione ortam, Christo naturam tribueret; publice coram iudicibus in concilio Constantinopoli habito (ap. Harduin. tom. 2. pag. 162. sqq.) professus est: Confiteor filium Dei carnem assumpsisse ex carne sanctae virginis, et hominem eum factum esse perfectum, *τελειως*. Cum instarent nonnulli, vt Christum quoad carnem nobis consubstantialem esse fateretur, respondit Eutyches: Quoniam vos iam
dici-

tis, omnibus confentio. Vsq̄ue ad hodiernum diem sic locutus non eram; *si autem oportet ut dicatur: ex virgine et confubstantiale nobis; etiam hoc dico;* hac tamen addita cautione, ne quis το ὁμοσιον ita interpretetur, quasi negem Christum esse Filium Dei vnigenitum. Interrogatus porro, vtrum coactus, an vero ex animi sui sententia veram hanc fidem profiteretur? respondit: ad hanc vsque horam talia dicere metuebam, quia Dominum nostrum sciebam Deum esse, et de naturis eius disputare (Φυσιολογειν) non audebam; sed quia vestra sanctitas permittit ac docet, *et ipse iam dico.* Deno interrogatus, confiteor, inquebat, ex duabus naturis fuisse Dominum nostrum autē vnionem, post vnionem autem vnā naturam (nempe ἐσαρκωμένην, plane vti Cyrillus) confiteor. Tunc sancta synodus dixit: oportet te clare confiteri, et *anathematizare* omne dogma quod contrarium est his quae modo lecta sunt. Eutyches, dixi, inquit, sanctitati vestrae, quod antehac non dixerim talia; nunc autem, quoniam hoc docet sanctitas vestra, *dico, et sequor patres.* Attamen *in Scripturis* non inueni hoc manifeste explanatum, neque omnes patres dixerunt. Si vero *anathematizauero*, vae mihi! quod patres meos anathematizo.*) Exurgens sancta synodus clamauit: Anathema ipsi! Praeses concilii dixit: Si quidem confitens proprium peccatum

F 3

(το

*) Iam antea professus erat Eutyches, si quid forte a Patribus minus recte dictum sit aut erratum, id se neque reprehendere ac

damnare, neque recipere, sed solas scrutari Scripturas, tanquam Patrum expositionibus firmiores. Harduin p. 142. coll. 186. 187.

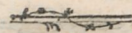

(το οίκειον πταισμα) persuaderetur anathematizare propriam doctrinam, et consentire nobis, sequentibus traditiones sanctorum patrum, merito dignus esset venia. Sed quoniam *permanet* in sua malignitate, subiacebit vindictae canonicae. Eutyches dixit: *Dico quidem ista*, quoniam et vos nunc iustificatis; *non autem anathematizo*. Legi scripta b. Cyrilli et sanctorum patrum et sancti Athanasii, qui ex duabus quidem naturis dixerunt ante adunationem, post *ένωσιν* autem et incarnationem non iam duas naturas sed vnam naturam dixerunt. Legi iubete S. Athanasii scripta, vt aduertatis quoniam nil tale dicit. Tunc, paucis interiectis, condemnationis sententia lata fuit sequentem in modum; *) Per omnia Eutyches, quondam prebyter et archimandrita, et ex his quae antea acta sunt, et nunc propriis eius confessionibus, Valentini et Apollinaris peruerfitate repertus est aegrotare, et eorum blasphemias *incommutabiliter* sequi; qui *nec nostram reuerens persuasionem atque doctrinam, rectis voluit consentire dogmatibus*. Vnde, lacrymantes et gementes perfectam eius perditionem, decreuimus per Dominum nostrum I. C. ab eo *blasphematum*, extraneum eum esse ab omni officio sacerdotali, et a nostra communione, et primatu monasterii etc. — Verbofius haec ex ipsis actis concilii describere

*) Quanti fuerint, cum damnationis haec sententia publicaretur, tumultus quantaque episcoporum vociferationes, patet ex iis quae in Actis leguntur apud Harduinum p. 203. 199. Praeterea Silentia-

rius Magnus, iussu Imperatoris solemniter interrogatus, professus est, se vidisse depositionis formulam in charta iam conscriptam *ante synodum*. ibid. p. 211.

bere non piguit. Quis enim est qui non perspiciat, Eutychem, senem nonagenarium, fatis se praebuisse facilem atque morigerum? Nulla in re non cessit synodi mandatis; sed quia nolebat in ipsissima hominum istorum verba iurare, neque eos *exsecrari omnes* qui paulo aliter siue sentirent siue loquerentur, condemnatus est. Atque ex hac praecipiti aduersus Eutychem sententia enatum est funestum illud diffidium, quod hodiernum orientalem ecclesiam in varias partes scindit, postquam diuturnarum persecutionum, bellorum, caedium, incendiorum et innumerorum scelerum et malorum Sec. V. VI. VII. causa fuisset, ac felices Sarcenorum contra graecos Imperatores progressus haud parum adiuuisset. — Neque ariana haeresis tam late propagata nec tantas eundo vires nacta fuisset, nisi partim clericorum litigiosorum culpa, partim Imperatorum qui ab episcopis regi sese patiebantur, vitio, dissentientium animi magis magisque exasperati atque mutuo odio incensi fuissent. Generatim vero obseruare licet, eas haereses difficillime extinctas esse, quibus opprimendis Imperatores intempestiue sese immiscuerunt. Putidissimae theologastrorum rixae largam infortuniorum segetem fere semper cum ecclesiae tum reipublicae intulerunt, vt primum animum suum induxerunt Principes, vt subditos suos omnes alterutri parti per omnia consentire cogere, neque permetterent vt secus sentientes (quamquam publicam vtriusque ciuitatis tranquillitatem neutiquam turbarent) suas res sibi haberent et suo modo ac pro suae conscientiae sensu Deum colerent. Contra vero eae controuersiae dogmaticae feliciter compositae sunt

sunt, aut saltim nouarum sectarum causae non fuerunt, nec reipublicae exitiosae euaserunt, in quibus soli theologi cum theologis decertarunt, et argumentis ac libris nil praeter argumenta et libros opposuerunt. Hanc ob causam semipeliana olim, et recentioribus temporibus pleraeque controuersiae theologicae quietem publicam labefactare non potuerunt. Sed antiquior historia ecclesiastica perpauca ob oculos nobis sistit controuersias, sic disceptatas, ut exemplum nobis exinde sumere, et quid rectum ac utile sit, vel ad inueniendum verum vel ad conseruandam publicam pacem, discere queamus. Sed cum doceat nos, quid veritatis inuestigationi officiat, societatem christianam in partes scindat, et reipublicae salutem labefactet; adeoque quid in tractandis controuersis euitandum sit: hac tamen ratione sacrorum istorum bellorum accuratior cognitio admodum utilis est ei, qui scire cupit quid deceat virum prudentem, pacis aequae ac veri amantem, in oppugnandis praeuentium erroribus, defendendaque ab aduersariorum insultibus puriori doctrina.

Neque tamen hoc tantum praestat historia ecclesiastica, ut quid imitandum vitandumue sit luculenter demonstrat, verum etiam animum ipsum salubriter commouet, eumque tam pacis, concordiae, mutuaeque tolerantiae studio imbuit, quam violentiae omnis horrore replet. Qui enim tot hominum, ob leuissimas circa res theologicas dissensiones, fratribus suis infensissimorum, eorum perniciem meditantium, durissimeque eos tractantium exempla sedulo perlustrauit, non

non potest non abhorre a prauis istorum monstrorum, christiano nomine indignorum, moribus. Quis est qui fa-
 erorum bellorum a S. Cyrillo gestorum historiam perlegere
 possit, nec auersari incipiat hominis contra aduersarios
 suos nihil non sibi permittentis detestabilem ferociam?
 Quis est, quin Dionysio alexandrino, Chiliaftas in veram
 viam amice deducenti, similis esse malit, quam Hierony-
 mo, contra Heluidium Iouinianum et Vigilantium inepte
 atque vehementer decertanti? Digna est Dionysii de con-
 trouersia cum Chiliaftis agitata narratio, apud Euseb. H. E.
 Libr. VII. cap. 24. quae ab omnibus legatur. Tam altas
 dogma illud radices egerat, vt schifinata et integrarum ec-
 clesiarum defectiones iam fierent. Dionysius igitur pres-
 byteros caeterosque populi doctores conuocauit, et tres
 continuos dies impendit excutiendo libello Nepotis, quem
 isti homines praecipuum atque inuincibile praesidium suae
 opinionis esse putabant. „Tum vero (ita, ex Valesii inter-
 pretatione, pergit Dionysius) fratrum (aduersariorum) con-
 stantiam, et ardentissimum cognoscendae veritatis studium
 et docilitatem atque intelligentiam magnopere sum admira-
 tus. Adeo moderate et ordine interrogationes rationes-
 que dubitandi et assensionis a nobis fiebant. Ac stu-
 diose quidem cauebamus, ne ea quae semel nobis placuif-
 sent, tamen si falsa esse deprehenderentur, pertinaciter de-
 fenderemus: nec aliorum obiectiones subterfugiebamus.
 Sed, quoad fieri poterat, ad ea de quibus instituta erat dis-
 putatio eniti eaque stabilire conabamur: sin autem rationibus
 conuicti essemus; non pudebat nos mutare sententiam et

G

aliis

aliis assentiri. Quin potius cum bona animi conscientia, absque vlla simulatione, expansis ad Deum cordibus, quaecunque certissimis argumentis et auctoritate S. Scripturae confirmata essent, suscipiebamus. Hac ratione effecit Dionysius, vt Coracion, Chiliastarum antesignanus, publice coram omnibus conuictum se esse profiteretur, atque polliceretur, se in posterum opinionem illam amplexurum non esse, nec de ea disputaturum. Iam cum Dionysio comparemus Hieronymum. Vigilantius, presbyter, ineptiis sui saeculi nonnullis atque superstitionibus fortiter sese opponebat, atque eos praesertim reprehendebat, qui martyrum reliquias venerarentur ac adorarent, itinera religiosa ad sepulcra eorum susciperent, cereos in honorem defunctorum in coemeteriis accenderent sole lucente, nocturnas vigilias ad martyrum sepulcra celebrarent solemnes, Sanctos defunctos inuocarent etc. Praeterea monasticam vitam vituperabat et errorem eorum masculice impugnabat, qui caelibatum coniugio longe anteponendum esse censabant eique vim ad summum sanctitatis gradum homines euehendi tribuebant. In hunc igitur eximium et optime meritum virum, tamquam in pessimum et pestilentissimum haeticum, calumniis atque contumeliis ita debacchatus est Hieronymus, vt hominis, alioquin doctissimi, petulantiam vix mirari satis possis. Paucula speciminis loco dabimus. *Hieronymus Ripario*: „De his rebus interrogas, quas et proferre et audire sacrilegium est, Ais Vigilantium, qui κατ' ἀντιφρασιν hoc vocatur nomine, nam *Dormitantius* recte diceretur, *os foetidum* rursus aperire et *putorem spurcissimum* contra s. marty-

martyrum proferre reliquias, et nos, qui eas suspicimus, appellare cinerarios et idololatrias, qui mortuorum hominum ossa veneremur. — Haec dicens non se intelligit esse Samaritanum et Iudaeum, qui corpora mortuorum pro immundis habent. — Dicam, quod redundet in auctoris caput, et insanum cerebrum vel sanet aliquando vel deleat, ne tantis sacrilegiis simplicium animae subuertantur. Ergo et Domini corpus in sepulcro positum, immundum fuit? et angeli mortuo cadaueri atque polluto praebant excubias, vt post multa secula Dormitantius somniaret, immo cruetaret immundissimam crapulam, et cum Iuliano persecutore sanctorum basilicas aut destrueret, aut in templa conuerteret? Miror sanctum episcopum, in cuius parochia esse presbyter dicitur, acquiescere furori eius, et non virga apostolica virgaque ferrea confringere vas inutile — nec meminerit illius dicti: — in matutino intersticibam omnes peccatores terrae — O praecidentam linguam a medicis, immo insanum curandum caput, vt, qui loqui nescit, discat aliquando reticere — Sacrilegium tantum patienter audire non possum. Legi enim Syromasten Phinees, et Petri seueritatem, Ananiam et Sapphiram trucidantis etc. Non est crudelitas pro Deo, sed pietas. Vnde et in lege dicitur: Si frater tuus et amicus et vxor, quae est in sinu tuo, deprauare te *) voluerit a veritate, sit manus tua super eos, et effunde sanguinem eorum. — Cum dicis, eum vigilias execrari, facit et hoc contra vocabulum suum, vt velit dormire Vigilantius — Dormiat itaque Vigilantius, et ab exterminatore Aegypti

G 2

*) i. e. ad idololatriam seducere. - nullos Hieronymo, si eruditionem excipias, simillimos.

gypti cum Aegyptiis dormiens suffocetur! „ Per multa his prorsus similia, immo indigniora etiam ac atrociora transcribere possemus tam ex libello aduersus Vigilantium hunc, quam e polemicis Hieronymi scriptionibus aduersus Heluidium et contra Iouinianum. Sed sufficere ista possunt. Talibus igitur exemplis, quorum plena est historia ecclesiastica, a simili ferocia absterrentur animi, et vt turpissimas has aduersarios opprimendi artes ne cogitare quidem absque honesta generosaque indignatione possint, sensim adfuescunt; modo is, qui ista antiquioris recentiorisque aetatis tragoedias enarrat, rei indignitatem ipse sentiat eamque coloribus fatis viuis depingat.

Alia quae huc referenda essent, paucis tantum indigitamus. Primum igitur, teste historia, intelligimus, vehementer errare eos, qui omnes a doctrina orthodoxa recedentes leuitatis impietatisque accusant, fontesque errorum in prauo errantium animo malisque eorum consiliis positos esse arbitrantur. Tot tantosque errores in doctrinis grauissimis admisit Origenes, vt, si hodie viueret, procul dubio heterodoxorum omnium immo haeticorum pestilentissimorum antesignanum nominaturi eum essent vehementiores purioris doctrinae propugnatores. Nam Naturalistis, quos vocant, christianis facem, vt supra vidimus, praetulit; historiae sacrae veritatem ac certitudinem labefactauit; de trinitate, diuinitate Christi, naturarumque in *θεανθρωπῳ* vnione minus recte sensit; animam Iesu Christi diu ante incarnationem *τῷ λογῷ* iunctam fuisse putauit; satisfactio-

nem

nem Deo pro peccatis nostris a Christo praestitam ignorauit taliaque docuit, quae cum doctrina hac, prout nos recte eam describere solemus, consistere nequeunt; animas humanas ante natiuitatem peccasse suisque peccatis vt in corporis ergastulum detruderentur meruisse existimauit, et innumera alia protulit longissime a doctrina orthodoxa abhorrentia. Neque tamen ista omnia malum Origenis animum produnt. Nolumus nostrum de incomparabili hoc viro iudicium proferre, ne forte partium studio ducti ita iudicasse videamur; Mos hemium, satis seuerum errorum Origenianorum censorem, testem producere iuuabit. „Omnia sunt, inquit, in Origene, quae homini christiano maximae laudi et ornamento esse possunt: summa erga Deum a teneris pietas, et sanctissimae religionis, quam profitebatur, incredibilis amor, incomparabilis laborum et imprimis eorum, qui rem christianam iuuare possent, patientia, inexhaustum boni publici atque finium ciuitatis christianae professorum studium, magnus et excelsus animus et supra omnia, quae mortales vel cupiunt vel metuunt, elatus, constantissimus opum, honorum, voluptatum, mortis ipsius contemptus, purissima in Christum fides, cuius causa senex iam et laboribus malisque varii generis attritus, grauissimos cruciatus aequo animo diu sustinebat. — Certe si quis alius, hic homo principe inter sanctos et martyres loco collocari, et in exemplum Christianis quotannis proponi debebat: nam si Apostolos Iesu Christi eorumque comites tollas, neminem inter omnes, qui sanctorum nomine honorantur et coluntur, noui, qui cum eo de virtutis

G 3

et

et sanctimoniae principatu contendere queat. Haec Moshemius Comm. de reb. Christ. ante Const. M. p. 610. Amabilis sane hominis perquam heterodoxi imago! Utinam omnes purioris doctrinae defensores optimo huic viro similes fuissent! Sed ad alios fructus, e rerum christianarum historia percipiendos, iam deproperamus. Nemo qui cognoscendae ecclesiasticae historiae liberalem impendit operam, ad haereseos vocabulum vel haeretici appellationem trepidabit, aut sacro quasi horrore contremiscent. Ignorare enim non potest, vano istius nominis terriculamento saepe numero abusos olim esse clericos ad stabiliendam suam in conscientias hominum tyrannidem, et ad opprimendos omnes qui vel minimam receptarum opinionum particulam nouo ac liberali examini subiicere auderent. Non debet itaque iudicium nostrum, de eo quod verum falsumue sit, corrumperetur aut regi quasi, praecipiti quodam timore, ne forte accuratior huius illiusue dogmatis inuestigatio eo nos perducatur, ut iusto propius absumus ab opinionibus hominis cuiusdam, cui haereseos nota, ex decreto concilii alicuius, iniusta olim fuit. Quomodo enim a studio partium liber esse et incorrupte iudicare potest, qui, dum argumenta ab utraque parte prolata ponderat, metu angitur, ne imprudens ac inuitus eo ducatur, quo venire nefas est. Excutiendus igitur est, ope historiae ecclesiasticae, omnis iste metus. Non ideo quidquam a Protestantibus reprobatur, quia haeticum id esse declararunt conciliorum decreta nimis praecipitanter plerumque facta, aut patrum ecclesiasticorum iudicia; sed hanc solam ob causam reiicitur, quia Scripturae
Sacrae

Sacrae repugnans esse intelligitur. Fieri praeterea solet, ut odium quo aduersus haereses et haeticos omnes imbui-
mur, gignat zelum pro orthodoxae doctrinae puritate, qui
neutiquam est κατ' ἐπιγνώσει, nec ad conuincendos falsarum
opinionum patronos quidquam iuuat, sed potius errorum
iustam refutationem aequae impedit ac veri indagationem et
solidam confirmationem. Pertinere huc, inter alia, vide-
tur mos, qui mirum in modum olim inualuerat, eos qui a
doctrina recepta vlla in re dissentirent insigniendi nomine
haeretici cuiusdam dudum condemnati et omnibus exosi.
Sic Eutyches, ut supra vidimus, Valentinianus vocabatur
et Apollinarista; medio autem aeuo omnes fere qui Ponti-
ficum Romanorum tyrannidi subtrahere sese vellent, Ma-
nichaeorum titulo mactabantur. Nec desunt nostris tempo-
ribus, qui talia nomina inuidiae, apud plebem certe, plena
eis imponant, quos a vera doctrina aberrare existimant.
Desisterent ni fallimur ab ista consuetudine, si, historia ma-
gistra, didicissent, tum quinam ii sint quos hac in re imi-
tantur, tum etiam quam inutilis semper fuerit haec errantes
corrigendi ratio.

Possent quidem non ea solum quae haectenus velut in
transcursu leuiter attigimus, vberius illustrari, verum alia
etiam addi nec leuia nec pauca; imprimis vero demonstrare
possimus, qua ratione quoue modo tractari debeat historia
ecclesiastica, ut fructus omnes supra enumerati percipi ex
eius studio queant: sed quoniam schediasmatis academici
limites fere transgressi iam sumus, ac ea quae reliqua sunt

H

ex

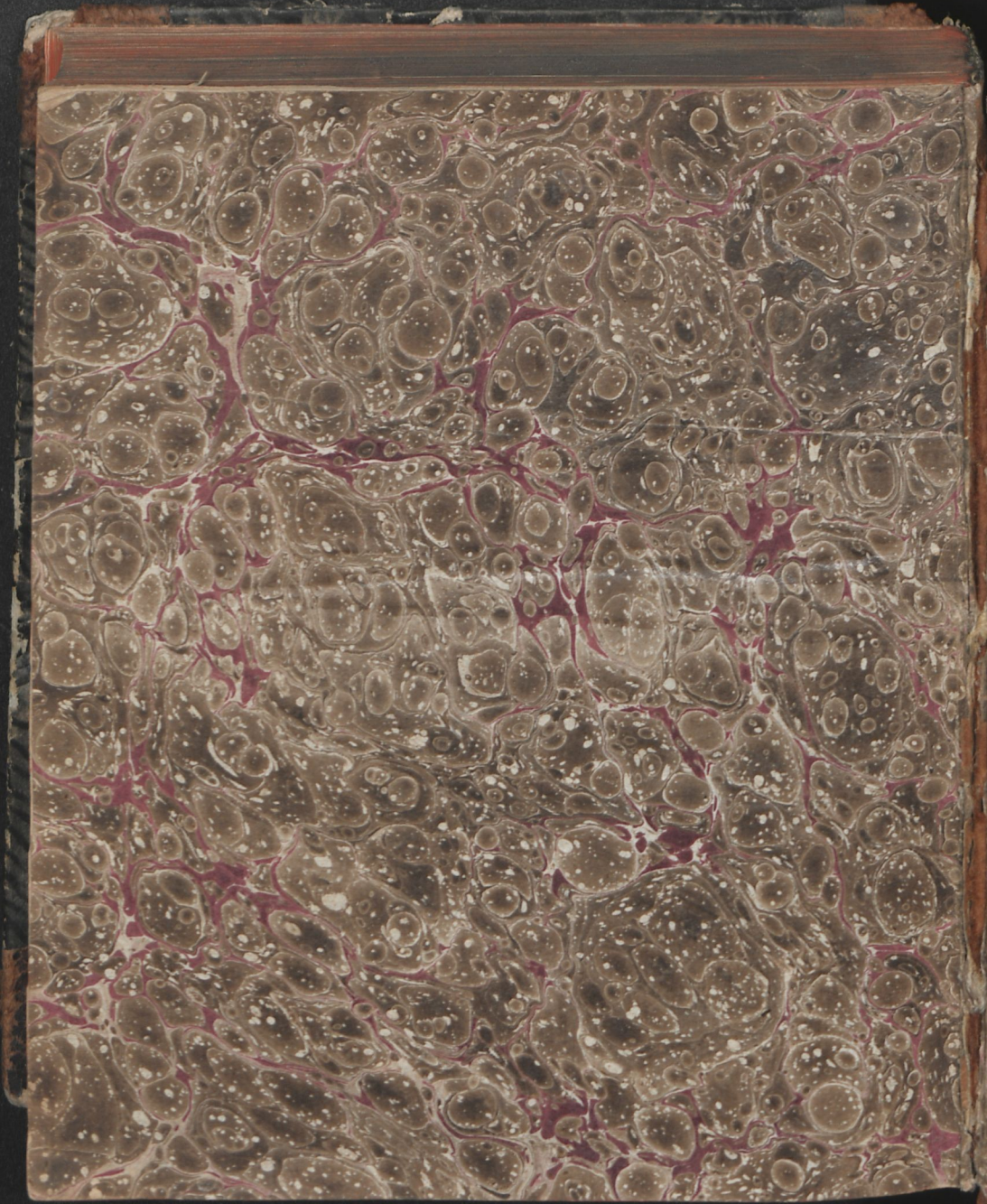
ex his quae disputauimus colligi facile possunt, finis differ-
 tatiunculae imponendus et ad id deueniendum esse videtur,
 cuius causa isthaec omnia prolusimus. Nimirum sapienter
 a maioribus institutum est, vt quibus Professoris Theologi
 prouincia in alma hac musarum Sede clementissimo SERE-
 NISSIMORVM SAXONIAE DVCVM iussu demandatur,
 sub ipsa muneris suscepti auspicia, habita oratione publica,
 animum erga MVNIFICENTISSIMOS Academiae NV-
 TRITORES gratissimum deuotissimumque solemniter de-
 clarent, et pia vota pro celeberrimae huius Reipublicae li-
 teratae perpetua salute nuncupent. Huic instituto laudabi-
 li vt morem gereremus, diem constituimus Iulii VI. quo,
 hora XI. in theologorum auditorio *de eximio historiae ecclesiasticae*
in repellendis Naturalistarum, quos vocant, aduersus sanctissimam
Iesu Christi religionem conatibus vsu nonnulla praefati, pietatis
 nostrae erga DOMINOS NOSTROS LONGE CLEMEN-
 TISSIMOS documenta publice edemus, simulque bonarum
 literarum huic Officinae fausta quaeque apprecabimur.
 Quam solemnitatem vt praesentia sua nobis honorificentif-
 sima atque exoptatissima condecorare et beneuolas nobis
 aures praebere velint, MAGNIFICVM ACADEMIAE PRO-
 RECTOREM, ILLVSTRISSIMVM S. R. I. COMITEM, VENE-
 RANDOS ACADEMIAE PATRES CONSCRIPTOS, DIVINAE
 HVMANAEQVE SAPIENTIAE DOCTORES CELEBERRIMOS,
 VTRIVSQUE REIPUBLICAE PROCERES MERITISSIMOS,
 GENEROSISSIMOS denique atque HVMANISSIMOS COMMU-
 NITONES NOSTROS, ea, qua quemque decet, obseruantia
 etiam atque etiam rogamus.

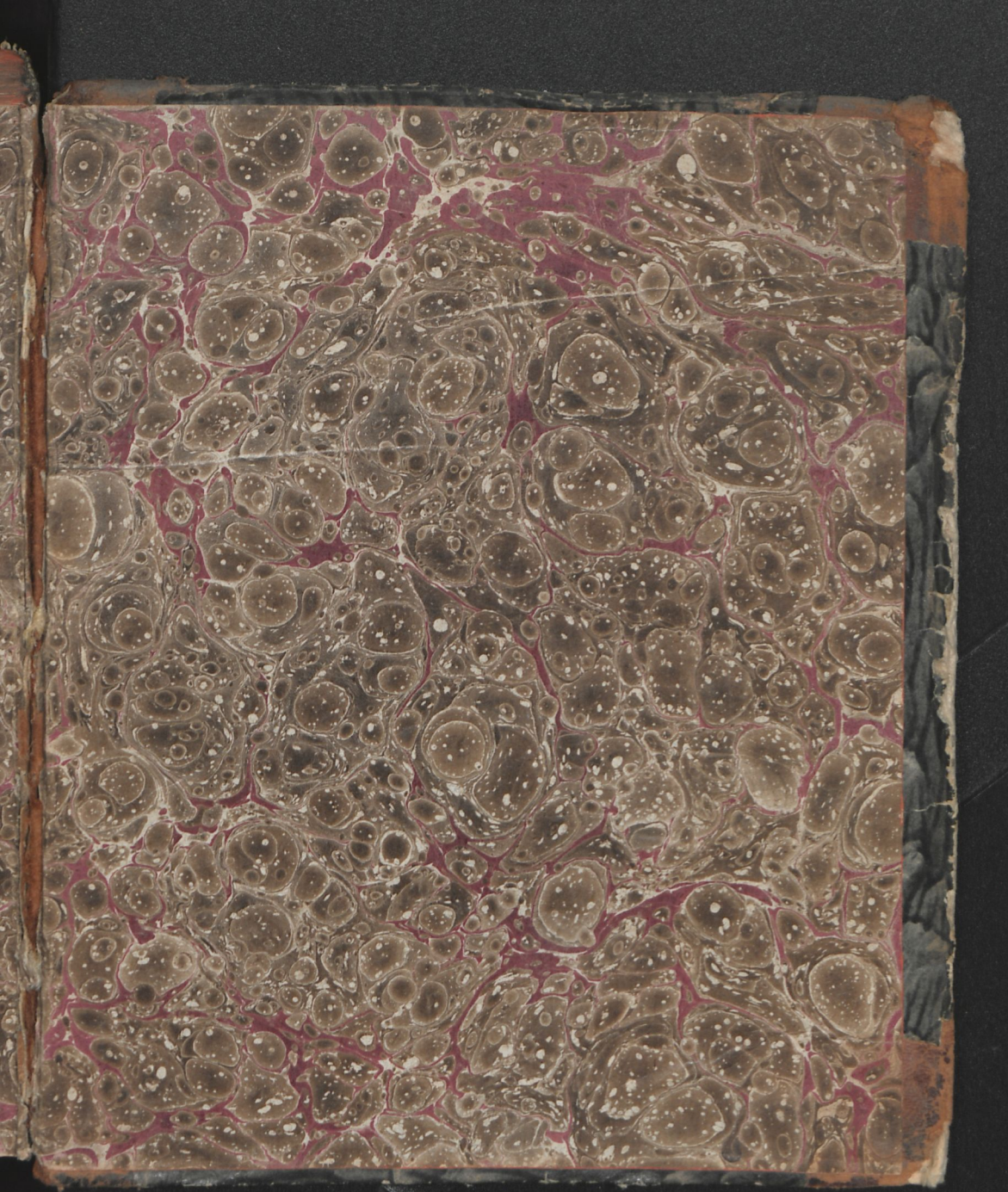
P. P. Domin. IV. post Festum Trinit. MDCCLXXVI.

Tb 3031

(X2258374)

ND

DE HISTORIAE ECCLESIASTICAE
NOSTRI SECVLI VSIBVS
SAPIENTER ACCOMMODATAE
VTILITATE
PRAEFATVS
AD
AVDIENDAM ORATIONEM

SVSCEPTI
IN ACADEMIA IENENSI
PVBLICI MVNERIS CAUSA

A. D. IVLII VI.
RECITANDAM

INVITAT
IOANNES IACOBVS GRIESBACH
THEOLOGIAL PROFESSOR ORDINARIVS

TYPIS FICKELSCHERRII.